

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ  
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І  
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
«БЕРЕЖАНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Факультет «Економіки і природокористування»  
Кафедра економіки підприємства

**Пояснювальна записка  
до магістерської роботи**

ОС «Магістр»

**на тему:  
«РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ»**

Виконав: студент 6 курсу, групи Ек-61М  
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові  
науки»  
Спеціальність – 051 «Економіка»  
Кальба Н. В.

Керівник Герасимів З. М.  
Рецензент Ярема Л. В.

Бережани – 2020 року

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ  
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І  
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
«БЕРЕЖАНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Факультет «Економіки і природокористування»  
Кафедра економіки підприємства  
Освітній ступінь «Магістр»  
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»  
Спеціальність – 051 «Економіка»

«Затверджую»  
Завідувач кафедри  
економіки підприємства  
\_\_\_\_\_ к.е.н., доц. Гурська І. С.  
«13» листопада 2019 р.

**З А В Д А Н Н Я  
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Кальбі Назару Васильовичк

**Тема роботи:** Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств

Керівник роботи Герасимів З. М. к.геогр.н., доцент  
Затверджена наказом директора ВП НУБіП України «БАТІ» від 13.11.2019 №351-С

Строк подання студентом роботи \_\_\_\_\_

Вихідні дані до роботи

1. Законодавчі та нормативні акти України.
2. Статистичні щорічники за останні п'ять років.
3. Праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

**Зміст пояснювальної записки**

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Суть ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств

1.2. Організаційно-економічні особливості ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

1.3. Методологічні основи дослідження ресурсно-технічного забезпечення аграрних підприємств

РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Виробничі ресурси та ефективність їх використання

2.2. Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств

2.3. Ефективність ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО  
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Обґрунтування потреби ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності аграрних формувань

3.2. Стратегія ресурсно-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Герасимів З. М. к.геогр.н., доцент		
2	Герасимів З. М. к.геогр.н., доцент		
3	Герасимів З. М. к.геогр.н., доцент		

Дата видачі завдання \_\_\_\_\_

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи
1	Підготовка вступу	грудень
2	Написання першого розділу	січень-березень
3	Написання другого розділу	квітень-червень
4	Написання третього розділу	вересень
5	Підготовка висновків	жовтень
6	Відгук керівника	листопад
7	Отримання рецензії та попередній захист	листопад
8	Захист перед ЕК	грудень

Студент \_\_\_\_\_  
( підпис ) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи \_\_\_\_\_  
( підпис ) (прізвище та ініціали)

## ЗМІСТ

	ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1.	Суть ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств	8
1.2.	Організаційно-економічні особливості ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	17
1.3.	Методологічні основи дослідження ресурсно-технічного забезпечення аграрних підприємств	25
РОЗДІЛ 2.	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	35
2.1.	Виробничі ресурси та ефективність їх використання	35
2.2.	Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств	50
2.3.	Ефективність ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	60
РОЗДІЛ 3.	НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	69
3.1.	Обґрунтування потреби ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності аграрних формувань	69
3.2.	Стратегія ресурсно-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств	79
	ВИСНОВКИ	96
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

## РЕФЕРАТ

на магістерську роботу студента на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за темою «Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств»

Магістерська робота викладена на 108 сторінках комп'ютерного тексту, містить 31 таблицю, 7 рисунків. Робота складається із вступу, 3-х розділів і висновків.

Для написання магістерської роботи було використано 99 літературних джерела.

*Метою магістерської роботи є* поглиблення теоретико-методичних засад і обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення рівня ресурсно-технічного забезпечення, що сприятиме зростанню ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

*Об'єктом дослідження є* процес ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

*Предметом дослідження є* сукупність теоретичних та методичних засад щодо ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств як передумови їх ефективного функціонування в умовах ринкових трансформацій аграрної економіки.

*Інформаційною базою дослідження є* законодавчі та нормативні акти України, дані Державного комітету статистики України і Міністерства аграрної політики України, річні звіти сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області, база даних Інституту аграрної економіки НААН України, літературні джерела, а також результати власних досліджень та розрахунків.

В першому розділі магістерської роботи розглядаються теоретичні основи ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, наводиться правова база розвитку ринку ресурсно-технічного забезпечення, досліджуються договірні відносини та відповідальність суб'єктів аграрного

ринку.

В другому розділі магістерської роботи здійснено організаційно-економічну оцінку забезпечення та ефективності використання ресурсно-технічного забезпечення в сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області.

В третьому розділі магістерської роботи обґрунтовано раціональну потребу та стратегію ресурсно-технічного забезпечення, обґрунтовано організаційно-економічні умови відтворення ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

*Ключові слова:* відтворення, ресурсно-технічного забезпечення, сільськогосподарське підприємство, основні засоби, земельні ресурси, облік ресурсів, амортизація.

## ВСТУП

**Актуальність теми.** У системі ефективного господарювання надзвичайно важлива роль належить надійному ресурсно-технічному забезпеченню. Саме тому міцна матеріально-технічна база та раціонально сформована, на інноваційній основі, структура технічних засобів сільськогосподарських підприємств є визначальними передумовами високопродуктивного використання їх земельних і трудових ресурсів. Проте рівень ресурсно-технічного забезпечення аграрних виробників на сучасному етапі виробничо-господарської діяльності свідчить, що він досить тривалий період має чітко виражену тенденцію до зниження. Це зумовлено тим, що сільськогосподарські підприємства не мають достатніх коштів для оновлення машинно-тракторного парку високопродуктивною зарубіжною технікою, а вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу за своїм технічним рівнем суттєво відстало від досягнень світового науково-технічного прогресу й без впровадження новітніх технологій та обладнання неспроможне освоїти виробництво сільськогосподарської техніки, що відповідає теперішнім технологіям.

Проблеми ресурсно-технічного забезпечення аграрного виробництва та його переозброєння на новітній техніко-технологічній основі досліджували такі вчені-економісти, як: В.Г. Андрійчук, І.В. Агеєва, І.Д. Бурковський, Я.К. Білоусько, А.В. Бурилко, В.П. Галушко, А.М. Головка, О.Ю. Єрмаков, В.В. Іванишин, С.М. Кваша, П.М. Макаренко, О.В. Олійник, В.І. Перебийніс, Г.М. Підлісецький, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят, В.П. Ситник, В.С.Шебанін та ін. Проте складність і необхідність застосування системного підходу до вирішення порушених питань, який всебічно враховує аспекти механізму становлення й розвитку інноваційної складової функціонування галузі, потребує подальших наукових і прикладних розробок у цьому напрямі.

Надзвичайна актуальність проблеми ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств і недостатня розробленість науково-методичної бази стосовно її вирішення в сучасних умовах господарювання зумовили вибір теми магістерської роботи.

**Метою магістерської роботи** є поглиблення теоретико-методичних засад і обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення рівня ресурсно-технічного забезпечення, що сприятиме зростанню ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Для реалізації поставленої мети в магістерській роботі було передбачено вирішення таких **завдань**:

- розкрити економічну суть ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- дослідити організаційно-економічні особливості ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати методичні основи дослідження ресурсно-технічного забезпечення аграрних підприємств;
- проаналізувати ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств;
- дослідити ефективність ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- запропонувати методичні підходи щодо обґрунтування потреби в основних виробничих засобах, що сприятиме підвищенню забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону ресурсно-технічним потенціалом;
- розробити на основі комплексного аналізу матеріально-технічної бази агровиробників стратегію ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств регіону;
- узагальнити методичні підходи щодо кластерного аналізу ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, що сприятиме



формуванню раціональної структури матеріально-технічної бази агровиробників;

- сформувати багатофункціональне об'єднання з використанням регіональної кластеризації для поліпшення ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

*Об'єктом дослідження* є процес ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

*Предметом дослідження* є сукупність теоретичних та методичних засад щодо ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств як передумови їх ефективного функціонування в умовах ринкових трансформацій аграрної економіки.

**Методи дослідження.** За теоретичну і методичну базу магістерської роботи слугували фундаментальні положення сучасної економічної теорії, системний аналіз, а також наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з проблем ресурсно-технічного забезпечення. Застосовуючи діалектичний метод пізнання, вивчено та обґрунтовано основні напрями ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Для реалізації поставлених у магістерській роботі завдань використовувалися такі методи економічних досліджень: системний аналіз (при формуванні теоретико-методичних засад ресурсно-технічного забезпечення в ринкових умовах господарювання); економіко-статистичний (при аналізі сучасного стану ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств); абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні сутності основних понять, визначень, категорій і формулювання висновків); графічний (при аналізі тенденцій розвитку й ефективності ресурсно-технічного забезпечення); монографічний і системного аналізу (при визначенні ефективних організаційно-економічних структур ресурсно-технічного забезпечення підприємств у сільському

господарстві); розрахунково-конструктивний та експериментальний (при розробці можливих засад підвищення ресурсно-технічного забезпечення розвитку та ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств); порівняльний (при зіставленні соціально-економічних показників ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств); кореляційно-регресійний (при аналізі взаємозв'язків рівня виробництва валової продукції, які на нього впливають).

**Інформаційну базу дослідження** становили закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Головного управління статистики у Київській області, річні звіти сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області тощо.

**Публікації.** За матеріалами магістерської роботи опубліковано 1 наукову працю у міжвузівській студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку агропромислового комплексу», м. Бережани, ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 16 листопада 2020 р.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

#### 1.1. Суть ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств

В умовах ринкової трансформації суб'єктів господарювання потрапили у широке коло економічних факторів, від вільних ринкових цін на товарному ринку до відсоткових ставок; інфляційних процесів, податкової та кредитної політики, ринкової інфраструктури, конкурентної боротьби тощо. Але умови сьогодення вимагають орієнтації на нарощування виробничих потужностей підприємств сільських територій для забезпечення внутрішнього ринку широким асортиментом сільськогосподарської продукції.

Проблемам ресурсного забезпечення сільського господарства присвятили свої праці багато вітчизняних і зарубіжних вчених [19-27]. На нинішньому етапі розвитку виробничо-господарських відносин одним із визначальних завдань управління є забезпечення підприємств необхідними для ефективної діяльності ресурсами. Проте наявний дефіцит ресурсів є основною причиною кризових явищ, які виникають у виробничо-господарських системах в умовах збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва. Проте донині в економічній науці ще не сформувалося чітке теоретичне тлумачення категорії «ресурсне забезпечення».

Одним із важливих елементів потенціалу розвитку сільськогосподарського підприємства є ресурси, які задіяні у процесі господарської діяльності. Термін «ресурси» має французьке походження (допоміжний засіб), що означає засоби, запаси, кошти, можливості, джерела чого-небудь [37]. Енциклопедичні джерела цей термін тлумачать як засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності, або запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби [29]. Зокрема, А.С. Філіпенко

вважає ресурси складовими елементами виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального то науково-технічного розвитку [95]. Проте слід зауважити, що В.Є. Новицький тлумачить ресурси як матеріальні й інформаційні об'єкти, джерела й передумови одержання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використати та реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах [62]. Наприклад, О.О. Мамалуй визначає ресурси як капітал підприємства, тобто благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага [57].

Для успішного розвитку сільського господарства необхідно забезпечити його відповідними ресурсами і створити умови для їх раціонального використання на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Сільськогосподарські підприємства сьогодні не повністю використовують свої можливості для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції і поліпшення її якості. При цьому виробничі ресурси в багатьох господарствах використовуються не досить ефективно.

В даний час існує багато підходів щодо ефективного використання ресурсами підприємства. Наприклад, В.А. Василенко стверджує, що «в основі функціонування підприємства повинен лежати його потенціал, визначений як засоби, джерела, можливості, які можуть бути використанні для вирішення будь-якої визначеної мети» [19, с. 83]. Проте, В.П. Мартиненко звертає увагу на те, що «технологія є тим фактором, який найбільше впливає на продуктивність, але у взаємодії з іншим фактором – кадрами» [57, с. 21]. Зарубіжні вчені-економісти розглядають різні підходи ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємства. Так, Б. Карлоф відмічає, що під ресурсами слід розуміти поєднання капіталу та затрат [44, с. 152].

Отже, можливості сільськогосподарських підприємств щодо збільшення виробництва продукції тісно пов'язані з наявністю в них відповідних виробничих ресурсів. У зв'язку з цим забезпеченість

господарства виробничими ресурсами характеризує його ресурсний потенціал.

Важливим питанням є визначення складу виробничих ресурсів і структури ресурсного потенціалу сільського господарства. Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства.

Для подолання кризової ситуації, яка склалася в сільському господарстві, необхідне, насамперед, збереження, відновлення, нарощування й ефективне використання ресурсно-технічного потенціалу. Ефективність використання ресурсно-технічного потенціалу залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників, які формують його рівень і структуру, а також визначають тенденції розвитку. При оцінці економічної ефективності використання ресурсно-технічного потенціалу сільського господарства необхідно правильно визначити систему показників, які повинні об'єктивно відображувати її рівень. В умовах ринкових відносин підвищується роль вартісних показників, які сприяють зміцненню товарної форми економічних зв'язків.

Нині економічну сутність поняття «ресурсного потенціалу» трактують по різному. Так, Г.М. Підлісецький вважав, що «до ресурсного потенціалу належить сукупність взаємопов'язаних ресурсів, зокрема, трудових, фінансових, земельних, матеріально-технічних» [73, с. 49].

Ефективне використання ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку аграрного сектора економіки. В умовах значного кількісного зменшення матеріально-технічної бази, погіршення забезпечення аграрного виробництва тракторами, комбайнами, іншими сільськогосподарськими машинами і знаряддями важлива роль належить організації ефективного використання технічних засобів.

На нашу думку, під ресурсним потенціалом сільського господарства слід розуміти сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовують в сільськогосподарському виробництві. Можливості окремих господарств у досягненні відповідних результатів значно відрізняються, що зумовлюється кількістю і якістю наявних виробничих ресурсів, або їх ресурсним потенціалом.

Окремі види виробничих ресурсів характеризуються відповідними і лише їм властивими функціями. Тому розвиток сільськогосподарського виробництва та підвищення його ефективності залежить від складу і раціонального співвідношення виробничих ресурсів.

Ресурсний потенціал – сукупність ресурсів певної кількості і якості, необхідних для розширеного відтворення соціально-економічної системи. Досліджуючи фактори сільськогосподарського виробництва, В.Д. Базилевич виокремлює три основні складові ресурсного потенціалу: люди; земельні угіддя, тварини і рослини; технічні засоби виробництва [29].

Склад і структура ресурсного потенціалу, а також співвідношення окремих видів виробничих ресурсів залежить від характеру і особливостей відповідних галузей сільського господарства. Ресурсний потенціал тваринництва включає такі важливі матеріальні ресурси, як поголів'я продуктивної і робочої худоби, спеціалізовані виробничі приміщення ферм та їхнє обладнання, корми, лікарські препарати, трудові ресурси тощо. При цьому частка продуктивної худоби має бути такою, щоб її раціональне використання забезпечувало ефективне функціонування всіх інших виробничих ресурсів.

Не менш важливим для ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства є формування і раціональне використання ресурсного забезпечення для кожної сфери його управлінської діяльності. Структура ресурсного забезпечення для кожної організації є індивідуальною, виходячи із специфіки галузі, у якій вона функціонує, рівня економічного розвитку, стану потенціалу розвитку, вибраної стратегії

подальшого розвитку тощо. Ресурсне забезпечення підприємства – це комплекс заходів із забезпечення підприємства ресурсами відповідного виду і складу, що включає механізми пошуку, отримання, зберігання, накопичення, використання і витрат.

Слід зазначити, що на сьогодні не досить уваги приділяється вивченню сутності системи ресурсно-технічного забезпечення за ринкових умов економічного розвитку країни. Зокрема, В.М. Трегобчук вказує на те, що «чітко організоване, своєчасне та в достатній кількості ресурсного забезпечення і висока якість основних засобів виробництва безпосередньо визначають результативність, ефективність та екологічність функціонування АПК» [91, с. 68].

Цю позицію підтримує В.С. Шебанін, який зазначає, що «до матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства не включаються природні фактори виробництва, зокрема земельні ресурси, а також трудові ресурси як складові продуктивних сил. Матеріально-ресурсний потенціал не слід ототожнювати з поняттям «технічна база» [98, с. 13-14].

Щодо проблеми дослідження розвитку системи ресурсно-технічного постачання іншу позицію відстоює В.М. Сілкін [88, с. 8], який вказує, що «ресурсне забезпечення – це система організаційно-економічних відносин, спрямованих на оптимальне, своєчасне і ефективне забезпечення виробництва ресурсами.

Ресурсне забезпечення відтворення характеризує ступінь розвитку сільськогосподарського виробництва та його перспективність. Одночасно ресурсне забезпечення залежить від стану галузі аграрного виробництва. Всі зміни, що відбуваються в національній економіці, автоматично зумовлюють зміни в сільському господарстві.

Варто зауважити, що за П.К. Канінським та В.М. Скупим матеріально-технічне забезпечення – це система принципів, форм, методів, важелів та структур, які спрямовані на виробництво, розподіл і постачання технічних засобів, запасних частин, паливно-мастильних матеріалів, агрохімікатів,

пестицидів, техніко-технологічного обслуговування та надання виробничих послуг, які необхідні для безперебійного здійснення процесу виробництва [65].

Так, Г.С. Корнієнко визначив поняття матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників АПК як: сукупність суспільних відносин, урегульованих нормативними актами або договорами по забезпеченню матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного й безперебійного проведення циклу сільськогосподарських робіт з виробництва, переробки й реалізації сільськогосподарської продукції, а також для виконання економічних, соціальних та інших завдань з метою належного функціонування агропромислового комплексу й задоволення потреб країни у продуктах харчування та сільськогосподарської сировини [51].

Ряд інших науковців визначають матеріально-технічне забезпечення в аграрному виробництві як зумовлений поділом праці обмін аграрною і промисловою продукцією з метою задоволення технологічного попиту на товари промислового виготовлення, одержання прибутку та вирішення соціальних проблем [28, с. 137].

Матеріально-технічні засоби являють собою сукупність матеріально-речових засобів і предметів праці, що постачаються промисловістю, за допомогою яких виробляється продукція або надаються відповідні послуги, які класифікуються такими основними товарними групами: автомобілі та причепа до них, трактори та причепа до них, сільськогосподарські машини та обладнання для тваринництва й електроматеріали, інструменти, нафтопродукти та інші види палива, запасні частини та інші [66].

Матеріально-технічні засоби – це сукупність засобів та предметів праці, які функціонують в агропромисловому комплексі та забезпечують виробничий процес [59, 3, 5]. Наше трактування даного поняття наступне: матеріально-технічні засоби – це ресурси, які впливають на основні технологічні процеси при виробництві сільськогосподарської продукції та є



об'єктами обігу на ринку матеріально-технічних засобів.

Основою ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ринку є ресурсно-технічне забезпечення агровиробництва. Визначення рівня ресурсно-технічного забезпечення підприємств сільськогосподарського виробництва є надзвичайно важливим, особливо за сучасних економічних умов постійної зміни політичної й економічної ситуації в країні, що може негативно вплинути на господарську діяльність підприємств, зважаючи на зменшення обсягів фінансових ресурсів та інвестиційних пропозицій. Сьогоднішні реалії такі, що в Україні сільськогосподарське виробництво є одним з найменш захищених видів діяльності, а зважаючи на сезонний характер виробництва та зношеність основних засобів – і одним з основних видів, що постійно потребує залучення інвестицій.

Виходячи з вищенаведеного, ми пропонуємо дати більш змістовне визначення економічного поняття ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Так, ресурсно-технічне забезпечення – процес забезпечення галузі всіма видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для організації і ведення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. Він передбачає забезпечення агровиробників технічними засобами через використання послуг підприємств-виробників матеріально-технічних засобів та сервісних формувань, які здійснюють їх постачання та обслуговування. Разом із тим, це відносини, які забезпечують формування і використання технічних засобів суб'єктами сфери АПК.

На нашу думку, основними принципами формування і функціонування системи ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є:

- директивна плановість (завдяки цьому принципу здійснюється єдина технічна політика, забезпечуються певні темпи зростання і пропорції в розвитку окремих галузей сільського господарства. Цей принцип

забезпечується з одного боку, попереднім виявленням потреб сільськогосподарських підприємств в засобах виробництва і складанням замовлень-заявок промисловості на нову техніку і інші ресурси, а з іншого боку - системою планового розподілу матеріально-технічних ресурсів);

- централізоване фондування (дозволяє державі здійснювати плановий розподіл матеріально-технічних ресурсів при їх дефіциті. При цьому встановлювалася об'єктивна потреба в матеріальних ресурсах);

- комплексність і оперативність (передбачали забезпечення сільськогосподарських підприємств всіма необхідними матеріально-технічними ресурсами у встановлені терміни);

- планова рентабельність (принцип планової рентабельності забезпечував постачальницьким організаціям суспільно необхідну прибутковість, що дозволяє рентабельно здійснювати свою виробничо-господарську діяльність і не дозволяв довільно завищувати рівень оплати за свої послуги основної маси підприємств по цінах на ресурси, пов'язаними з доходами сільськогосподарських товаровиробників).

Основною метою ресурсно-технічного забезпечення є забезпеченість сільськогосподарських товаровиробників достатньою кількістю високоефективних технічних засобів, запасних частин, нафтопродуктів, засобів хімізації, інженерно-технічними та виробничими послугами, науково-обґрунтованими прогресивними технологіями виробництва, кваліфікованими механізаторськими, інженерно-технічними кадрами [39].

Виробництво і реалізація ресурсно-технічних засобів, інженерно-технічне обслуговування та надання виробничих послуг набувають у ринкових умовах характеру цілісного технологічного процесу. Виходячи з цього основоположного принципу та тенденцій розвитку технічного сервісу, доцільно удосконалити загальну схему ринків матеріально-технічних засобів [27].

Перспективи розвитку технічного сервісу в ринкових умовах полягають у наступному [61, с. 285-286]:

- максимальне використання існуючих виробничих потужностей ремонтно-обслуговуючої бази шляхом реформування її структур та переоснащення відповідно до передових технологій виробництва;
- оптимізація розміщення мережі техсервісних підприємств і їх підрозділів в регіонах України з урахуванням виключення монополізму надання послуг;
- обов'язкова участь підприємств-виготовлювачів техніки у формуванні мережі техсервісних підприємств і виконанні технічних послуг;
- впровадження економічного механізму, що діє на договірних засадах і враховує взаємну вигідність та зацікавленість суб'єктів господарювання;
- вирішення питання кредитно-фінансового забезпечення технічного сервісу.

Організаційними формуваннями технічного сервісу є: фірмові технічні центри; дилерська мережа; ремонтно-обслуговуючі кооперативи; районний агротехсервісний комплекс; об'єднання ремонтних заводів. Ці формування повинні розгорнути сервісно-консультативні та дорадчі служби з питань оптимізації формування машинно-тракторних парків господарств, обґрунтування раціональних форм кооперування у використанні та ремонті техніки. Реформування сільськогосподарських підприємств, їх реорганізація у ринкові структури, реструктуризація інженерно-технічної служби господарств вимагають збільшення технологічної потреби в технічних засобах. За цих умов великого значення набуває створення і розвиток ринку вживаної та відновленої техніки [61].

У сучасних умовах сільськогосподарське виробництво розвивається на основі різних форм власності і видів господарювання, що зумовлює необхідність державного регулювання з метою формування соціально-орієнтованої ринкової економіки. Це сприятиме прискоренню соціального розвитку села, поліпшенню умов праці і побуту його працівників на основі раціонального використання ресурсно-технічного потенціалу сільського господарства.

Отже, на основі вивчення й узагальнення літературних джерел обґрунтовано економічне поняття «ресурсне забезпечення» як складне соціально-економічне визначення, що характеризує основу існування і розвитку економічної системи.

## **1.2. Організаційно-економічні особливості ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств**

Створення всебічно розвинутого високопродуктивного сільського господарства вимагає відповідного рівня ресурсно-технічного забезпечення аграрних підприємств. Матеріально-технічна база є найважливішою складовою частиною продуктивних сил і має багатогранне значення в розвитку аграрного виробництва.

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі і створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Важливе значення має ефективне використання виробничого потенціалу, створеного за багато років у сільськогосподарських підприємствах [58].

У складі матеріально-технічної бази аграрних підприємств першорядну роль відіграють засоби виробництва. До них належать:

- земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва;
- трактори, мотори комбайнів, автомобілі, стаціонарні двигуни, електросилові установки і робоча худоба. Ці елементи матеріально-технічної бази складають енергетичні ресурси підприємства. Силі машини безпосередньо не впливають на предмети праці, але їх роль у розвитку продуктивних сил сільського господарства надзвичайно велика;

- сільськогосподарські машини і знаряддя, обладнання тваринницьких ферм і машини для приготування кормів, інші робочі машини, які застосовуються в сільськогосподарському виробництві, електромережі, водопроводи. Робочі машини є основою виконання всіх робіт у рослинництві і тваринництві, а також у галузях первинної переробки сільськогосподарської продукції;

- виробничі приміщення та споруди, транспортні засоби і дороги;

- продуктивна худоба і птиця;

- корми, насіння, органічні і мінеральні добрива, засоби хімізації рослинництва і тваринництва, а також інші засоби виробництва в аграрних підприємствах.

Усі ці складові матеріально-технічної бази – засоби і предмети праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Основними з них є механічні засоби праці, які становлять матеріальну основу виробництва сільськогосподарської продукції. Проте земля є головним і незамінним засобом виробництва, без землі неможливий сам процес сільськогосподарського виробництва. Тому у формуванні і розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств важлива роль належить землі.

Структура матеріально-технічної бази аграрних підприємств постійно вдосконалюється, зокрема у напрямі збільшення використання засобів механізації, високопродуктивних сортів рослин і порід тварин, мінеральних і органічних добрив, застосування гербіцидів та біостимуляторів тощо. Все це спрямовано на підвищення родючості землі, що зумовлює збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств.

Матеріально-технічна база аграрних підприємств має речові і структурні особливості, зумовлені відмінностями в технології сільськогосподарського виробництва, різним поєднанням природних і технічних факторів [43]:

1. Найважливішою складовою частиною матеріально-технічної бази аграрного підприємства є земля – головний засіб сільськогосподарського виробництва. Земельні угіддя, які використовуються у сільськогосподарському виробництві, називаються сільськогосподарськими угіддями. Вони включають рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження та перелоги. Сільськогосподарські угіддя аграрних підприємств характеризуються різною якістю і продуктивністю, що насамперед залежить від зональних особливостей їхнього розміщення. Сільськогосподарські угіддя нашої країни визначаються великою часткою ріллі, що є основою розвитку інтенсивного аграрного виробництва.

На сучасному етапі основною проблемою, від розв'язання якої залежить дальший розвиток сільськогосподарського виробництва, є підвищення родючості земельних угідь.

2. Матеріально-технічна база аграрних підприємств вкрай залежить від природно-кліматичних умов і характеризується зональними особливостями сільськогосподарського виробництва.

3. Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств формується з урахуванням сезонного характеру виробництва. У зв'язку з цим значна кількість сільськогосподарських машин і знарядь використовується протягом нетривалого періоду, створюються відповідні запаси насіння, кормів та інших засобів виробництва. Це вимагає додаткових витрат і значною мірою позначається на ефективності використання технічних засобів.

4. Невідривною складовою частиною матеріально-технічної бази аграрних підприємств є продуктивна і робоча худоба, молодняк тварин, птиця, багаторічні насадження тощо. В сільськогосподарському виробництві тісно переплітаються економічні і біологічні процеси. Останні визначаються ростом і розвитком живих організмів і суттєво впливають на ефективність використання всіх інших засобів виробництва.

5. Складовою частиною матеріально-технічної бази є засоби виробництва, які створюються безпосередньо в аграрних підприємствах (продуктивна худоба, корми, насіння, органічні добрива). Навіть за високого рівня оснащення аграрних підприємств засобами промислового виробництва, але нестачі або низькій якості засобів виробництва, відтворюваних у сільському господарстві, продуктивність рослинництва і тваринництва знижуватиметься.

Зростання технічної оснащення аграрних підприємств України свідчить про розвиток їх матеріально-технічної бази. Водночас необхідно відзначити, що від рівня забезпеченості підприємств відповідними технічними засобами залежить впровадження інтенсивних та індустріальних технологій сільськогосподарського виробництва.

Визначальний фактор удосконалення матеріально-технічної бази аграрних підприємств – науково-технічний прогрес, який здійснюється безперервно і є необхідною умовою економічного і соціального розвитку. За умов науково-технічного прогресу в першу чергу вдосконалюються засоби праці, які мають вирішальне значення для розвитку матеріального виробництва. Засоби праці є не тільки мірилом розвитку робочої сили, а й показником рівня суспільних відносин, за яких відбувається праця [38; 84].

Особливості сільськогосподарського виробництва позначаються на поліпшенні рослин і тварин як біолого-господарських об'єктів на основі виведення і використання нових сортів сільськогосподарських культур, порід худоби і птиці вищої продуктивності. Використання сільськогосподарських культур і порід тварин з великими потенціальними можливостями щодо підвищення продуктивності є основою впровадження інтенсивних технологій, що забезпечує високу ефективність функціонування аграрних підприємств.

Розв'язання проблеми матеріально-технічного забезпечення є основним пріоритетом виведення практично всіх галузей аграрного сектору України на якісно новий рівень функціонування сільськогосподарського виробництва.

Варто зазначити, що на стан ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств впливає ряд чинників, які можна систематизувати таким чином: організаційно-управлінські, фінансово-інвестиційні, цінові, соціально-економічні та природні (рис. 1.1).



Рис. 1.1. Систематизація чинників впливу на стан ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Розроблено автором.

Найважливішими організаційно-управлінськими чинниками є [74; 94]:



- запровадження на сільськогосподарському підприємстві досконалого менеджменту як одного з незамінних найважливіших ресурсів, що істотно впливає як на ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності, так і на ефективність його господарювання. В системі менеджменту важливо запровадити досконалі організаційну структуру й організаційну структуру управління, здійснити раціональну побудову системи делегування повноважень і відповідальності, а також установити обґрунтовані норми керування, за яких досягається досконала координація прийняття і виконання управлінських рішень;

- раціональна організаційна будова підприємства повинна передбачати створення на середніх та великих господарствах служб маркетингу як одного із найважливіших підрозділів, що значною мірою визначає їх конкурентоспроможність та існування як юридичної особи в довгостроковому періоді. При цьому особливо важливо правильно вирішити питання структури служби маркетингу та її підпорядкованості. Досвід зарубіжних середніх і великих фірм переконує, що служба маркетингу тоді добре виконує покладені на неї функції, коли вона безпосередньо підпорядковується вищому керівництву, забезпечує тісні зв'язки з іншими підрозділами підприємства, спроможна в межах своєї компетентності впливати на їх діяльність і коли має можливість отримувати необхідну повноцінну інформацію не лише із внутрішнього, а й із зовнішнього середовища, насамперед про кон'юнктуру ринку;

- запровадження досконалого внутрішньогосподарського планування на сільськогосподарському підприємстві, розробка стратегії ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування підприємства, організація ефективного контролю за виконанням рішень;

- досягнення ефективного стилю управління як важливої складової сучасного менеджменту, що передбачає професійну компетентність і високу культуру взаємовідносин між управлінським персоналом і безпосередніми виконавцями;

- раціональна організація виробничих процесів на підприємстві і безпосередньо на робочих місцях (здійснення систематичного аналізу робочих місць та їх атестація).

Серед істотних соціально-економічних чинників варто виділити наступні [40; 22]:

- удосконалення мотивації працівників до високопродуктивної праці, насамперед через установлення належного рівня заробітної плати за обсяг і якість виконання робіт і за кінцеві результати;

- створення сприятливого соціального мікроклімату на підприємстві через організацію дозвілля, відпочинку, поліпшення житлових умов, створення можливостей для професійного зростання;

- зменшення плинності кадрів і мінімізація втрат робочого часу.

До природних чинників ефективності відносять природну родючість землі, розташування земельних ділянок відносно до ринків збуту і придбання ресурсів, їх конфігурацію і рельєф, клімат, що завжди істотно впливає на економічну родючість ґрунту. Природними чинниками також є генетичний потенціал сортів і гібридів рослин, порід і ліній тварин. Підвищення як економічної ефективності виробництва, так і ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств за допомогою природних чинників можна досягти завдяки заходам по збереженню і підвищенню родючості ґрунту і досягнення на цій основі вищої врожайності культур і продуктивності тварин (завдяки раціональній системі удобрень, захисту рослин і тварин, меліорації, раціональної структури посівних площ тощо), а також повного використання генетичного потенціалу сільськогосподарських живих організмів рослин і тварин.

У ситуації, що склалася в аграрному секторі, важливого значення набуває проблема ринку сільськогосподарської техніки та ефективного використання наявного ресурсно-технічного потенціалу. Дрібним та економічно слабким господарствам доцільно використовувати техніку на міжгосподарській основі або орендувати її у комерційних структур. Це дасть

можливість при малих капіталовкладеннях сформувати раціональний кооперований машинно-тракторний парк і більш ефективно його використовувати.

Економічний ефект від міжгосподарського використання техніки буде досягатись за рахунок кращої експлуатації машин, зниження затрат на комплектування й утримання машинно-тракторного парку, поліпшення якості робіт, підвищення рівня механізації робіт у малих та середніх господарствах. Використання техніки на міжгосподарській основі переважатиме на трудоенергомістких роботах (обробіток ґрунту, внесення добрив, збирання урожаю зернових і кормових культур тощо).

Формування ринку сільськогосподарської техніки повинне здійснюватися на таких основних засадах: рівноправність на ринку усіх форм власності; різноманітність форм і методів взаємодії структур ринку; створення конкурентного ринкового середовища; забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської техніки; створення ефективної дилерської системи реалізації й обслуговування техніки; підтримання доходності виробників та споживачів техніки; поглиблення інтеграції виробництва техніки, її продажу та технічного обслуговування; розширення кооперативних засад у придбанні та спільному використанні техніки, її нормативно-правове забезпечення; удосконалення та розширення лізингових механізмів у реалізації техніки; посилення відповідальності виробників сільськогосподарської техніки за її якість і надійність; захист прав споживачів сільськогосподарської техніки; посилення контролю за дотриманням вимог безпеки і збереження довкілля; моніторинг ринку техніки і формування єдиного інформаційного простору.

Одним із можливих шляхів розв'язання проблеми забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою може стати створення пунктів прокату техніки і кооперативів по використанню машин та механізмів. Розвиток кооперації по використанню техніки, ремонтно-обслуговуючої бази повинно сприяти зниженню собівартості сільськогосподарської продукції.

### **1.3. Методологічні основи дослідження ресурсно-технічного забезпечення аграрних підприємств**

Для дослідження ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств потрібні нові дієві механізми, методики, схеми, методи і важелі відновлення ефективності аграрного виробництва.

Теоретичною й методичною основою досліджень має бути діалектичний метод пізнання економічних процесів і явищ, принципи системності та послідовності у пізнанні об'єктивних законів суспільного розвитку, фундаментальні теоретичні роботи й прикладні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Суть системного підходу полягає в тому, що ресурсно-технічний потенціал розглядають як єдине ціле.

У дослідженні використовують комплексний аналіз, тобто сукупність моделей, методів, нормативів і програм, які застосовують при вивченні ресурсно-технічного забезпечення агропромислового комплексу і виявленні можливостей відродження його ефективності.

Серед загальнонаукових методів, застосованих при вивченні можливостей розв'язання проблеми ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, визначальне місце займає метод наукової абстракції.

Прийоми синтезу й аналізу широко використовують при вивченні структури явищ, які спостерігаються: витрат на виробництво продукції, процесів використання елементів ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону.

Необхідність застосування методів статистичних групувань зумовлюється такими чинниками, як мінливість статистичної інформації під

впливом часу, місця, інших супутніх чинників. Навіть найпростіші групування відкривають широке поле для пізнання первинної наукової інформації, дають змогу встановити склад певних статистичних сукупностей, їх взаємозв'язок і залежності, типологію цих зв'язків [92].

Якщо статистичне спостереження проведено недбало, з порушенням вимог статистичної методології, а одержані відомості невірні, то, на нашу думку, як би добре вони не були опрацьовані, результати статистичного дослідження будуть низької якості, не відображатимуть дійсний стан явищ процесів, оскільки недоліки первинних матеріалів не можна усунути навіть найдосконалішою їх обробкою.

Поставлена проблема, що досліджується, повинна відображати діалектичний стан за допомогою статистичних спостережень, перед проведенням яких складають план, що передбачає такі основні моменти: формування мети спостереження; визначення об'єкта та одиниць спостереження; складання програми статистичного спостереження.

Одержати науково обґрунтовані висновки можна із застосуванням історичного й логічного методів пізнання. Логічне – це абстрактне, теоретично послідовне викладення процесу розвитку явища, яке досить органічно поєднується з історичною його послідовністю, хоча в практиці досліджень нерідко мають місце випадки, коли вони не збігаються. Удосконалення ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств вивчається в органічній єдності історичних його аспектів з логікою проходження цього процесу. Експеримент є основним методом дослідження для природничих наук, однак в економічних науках і при проведенні економічних досліджень він має допоміжне значення, причому не стільки через свою суть як методу, скільки через складність і обмеженість застосування [17].

Використання кореляційно-регресійного аналізу та математичних виробничих функцій при дослідженні ресурсно-технічного забезпечення дає змогу одержати оцінку взаємодії чинників і визначити зв'язок між

виробництвом валової продукції та природно-економічними чинниками сільськогосподарського виробництва.

Розрахунково-конструктивний метод передбачає розробку і впровадження у кожному аграрному підприємстві незалежно від організаційно-правових форм господарювання і форм власності, науково обґрунтованих нормативів, витрат виробництва на одиницю сільськогосподарської продукції. Взагалі використання розрахунково-конструктивного методу при визначенні сукупних ресурсів робить можливим побудову моделі підприємства в цілому із застосуванням системи структурних модулів виробничого потенціалу [73].

Нормативний метод, спираючись на цілісну систему норм і нормативів, є основою вдосконалення внутрішньогосподарського планування виробництва та посилення режиму економії. В цілому нормативи виробничих витрат відображають біологічні, технологічні та організаційно-економічні умови виробництва на певному об'єкті. Разом із технологічною збалансованістю ресурсів нормативи є основою для розрахунків при визначенні виробничого аграрного потенціалу розрахунково-конструктивним методом. Практикою доведено, що використання науково обґрунтованих нормативів забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції із найменшими затратами праці й коштів [20, с. 57].

Для планування потреби аграрного виробництва, його окремих галузей і виробничо-господарських структур матеріально-ресурсного потенціалу вихідними положеннями має стати забезпечення належного рівня виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з урахуванням застосування ресурсозберігаючих технологій. Тут, поряд із нормативним методом, використовують й інші методи визначення потреби у виробничих ресурсах, зокрема екстраполяції, вибіркового обстеження, прямого розрахунку тощо.

Різка скорочення машинного парку, зокрема тракторів, зернозбиральних, кормозбиральних, картоплезбиральних та інших

комбайнів, а також землеобробних, посівних та ряду інших технічних засобів, що призвело до зниження більше як вдвічі технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, вимагає значного підвищення рівня використання кожної машини, організації роботи технічних засобів у напружені періоди у дві зміни. Тільки за рахунок скорочення простоїв з організаційних і технічних причин, максимального використання потужних тракторів, особливо за рахунок раціонального комплектування агрегатів, широкого застосування тракторного парку на транспортних роботах можна підвищити їх річний виробіток у середньому майже на чверть і разом з тим скоротити амортизаційні відрахування на одиницю роботи.

Важливим показником економічної ефективності розвитку матеріально-ресурсної бази є визначення ефективності науково-технічного прогресу, тобто економічного ефекту від впровадження нової техніки в розрахунку на одиницю витрат на нову техніку. Оцінка ефективності окремих видів технічних засобів здійснюється на підставі показника річного економічного ефекту, який визначається зіставленням приведених витрат на замінювану (базову) техніку і на нову техніку. При цьому виходимо з того, що приведені витрати – це сума собівартості і нормативних відрахувань від капітальних вкладень у виробничі засоби.

Найбільш активною частиною матеріально-технічної бази аграрних підприємств є енергетичні ресурси, які включають потужність механічних двигунів (тракторів, комбайнів, автомобілів та ін.), електромоторів, електроустановок і робочої худоби. Підвищення рівня забезпеченості підприємств енергетичними ресурсами характеризує зміцнення і розвиток їх матеріально-технічної бази.

В енергетичних ресурсах аграрних підприємств України переважають механічні двигуни, а частка робочої худоби становить менше 0,5 %. У складі енергетичних ресурсів основне місце займають тракторні і автомобільні двигуни, частка яких становить приблизно 2/3 всіх потужностей.

Рівень забезпеченості аграрного підприємства енергетичними ресурсами визначається такими показниками: енергозабезпеченість підприємства – кількість енергетичних потужностей (к. с.) з розрахунку на 100 га посівної площі; енергоозброєність праці – кількість енергетичних потужностей (к. с.) з розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві.

Оснащеність аграрних підприємств високопродуктивною технікою обумовлює необхідність поєднання технічних можливостей машин і вимог їх ефективного використання. Адже використання машинно-тракторного парку підприємства значною мірою визначає обсяг витрат на виробництво сільськогосподарської продукції та її економічну ефективність.

Ефективність використання машинно-тракторного парку в господарствах характеризують такі показники [58]: коефіцієнт змінності (відношення кількості відпрацьованих машино-змін до кількості машино-днів); річний, денний і змінний виробіток механізованих робіт в умовних еталонних гектарах з розрахунку на один фізичний трактор певної марки або на один умовний еталонний трактор; виконання змінних норм виробітку; собівартість одного еталонного гектара механізованих робіт.

Економічну ефективність впровадження нових машин або нових систем машин визначають за такими показниками [58].

Зниження затрат праці з розрахунку на одиницю роботи (1 га земельної площі, голову худоби, на 1 т тощо). Розмір його визначають порівняно з попереднім рівнем затрат за формулою (1.1):

$$Z_{п} = \frac{P_{с} - P_{н}}{P_{с}} \cdot 100, \quad (1.1)$$

де  $Z_{п}$  – зниження затрат праці, %;

$P_{с}$  і  $P_{н}$  – затрати праці на одиницю роботи при використанні відповідно старої і нової машини або системи машин, люд.-год.



Зниження експлуатаційних витрат з розрахунку на одиницю виконуваної роботи. Ці втрати пов'язані з використанням відповідних машин і включають витрати на оплату праці з нарахуваннями, амортизацію, поточний ремонт, пальне і мастильні матеріали, електроенергію. Зниження експлуатаційних витрат у результаті впровадження нової техніки  $Z_B$  (%) визначають за формулою (1.2):

$$Z_B = \frac{B_C - B_H}{B_C} \cdot 100, \quad (1.2)$$

де  $B_C$  і  $B_H$  – експлуатаційні витрати на одиницю роботи при використанні відповідно старої і нової машини або системи машин, грн:

Зниження питомих капітальних вкладень при впровадженні нової техніки. Питомі капітальні вкладення – це витрати на придбання господарствами окремої машини або їх комплексу з розрахунку на одиницю роботи (1 га земельної площі, голову худоби, 1 т продукції тощо). Зниження питомих капітальних вкладень  $Z_K$  (%) визначають за формулою (1.3):

$$Z_K = \frac{K_1 - K_2}{K_1} \cdot 100, \quad (1.3)$$

де  $K_1$  і  $K_2$  – питомі капітальні вкладення при використанні відповідно старої і нової машини або системи машин, грн.

Строк окупності додаткових капітальних вкладень у нову техніку. Незважаючи на більш високу продуктивність нової техніки, заміна існуючих машин новими часто вимагає додаткових капітальних вкладень з розрахунку на одиницю виконуваних робіт. Додаткові вкладення на придбання нових технічних засобів окупаються щорічною економією експлуатаційних витрат при їх використанні. Строк окупності додаткових вкладень на придбання нових машин або їх комплексів не повинен перевищувати строку служби цієї техніки. Його визначають за формулою (1.4):

$$T = \frac{K_2 - K_1}{B_1 - B_2}, \quad (1.4)$$

де  $T$  – строк окупності додаткових капітальних вкладень у нову техніку, років.

Зниження приведених витрат з розрахунку на одиницю роботи (1 га земельної площі, голову худоби, 1 т продукції). Приведені витрати – це сума річних виробничих витрат і капітальних вкладень, приведених до річної розмірності за допомогою нормативного коефіцієнта їх ефективності. Розмір приведених витрат з розрахунку на одиницю роботи  $V_{\Pi}$  (грн) визначають за формулою (1.5):

$$V_{\Pi} = C + E_H \cdot K \quad (1.5),$$

де  $C$  – річні виробничі витрати (собівартість) на одиницю роботи при використанні певної машини або комплексу машин, грн;

$K$  – капітальні вкладення на одиницю роботи за даним варіантом механізації, грн;

$E_H$  – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень.

Нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень – це обернений показник до показника строку їх окупності.

Впровадження нової, більш ефективної системи машин забезпечує підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. При оцінці нової техніки треба враховувати також її вплив на умови праці сільських трудівників і збереження навколишнього середовища.

Ефективність використання транспортних засобів залежить не тільки від техніко-експлуатаційних можливостей сучасних автомобілів, а й від наявності і стану дорожньої мережі. Будівництво доріг з твердим покриттям потребує значних коштів, проте економічно ефективно. Значно зростають швидкість перевезень і вантажопідйомність автомобілів, зменшуються витрати пального і витрати на ремонт транспортних засобів. Стан доріг є також важливим фактором соціально-економічного розвитку села, від якого залежать умови праці і побуту сільського населення.

Обґрунтування потреби основних виробничих засобів загального призначення, які приймають участь у виробництві різних видів продукції

рослинництва і тваринництва, проводиться відносно транспортних засобів, об'єктів ремонту, технічного обслуговування та зберігання техніки і транспорту, доріг, адміністративно-господарських будівель, робочої худоби, вимірювальних приладів, інвентаря, деяких інших об'єктів.

При обґрунтуванні потреби основних засобів загального призначення попередньо визначається їх загальна потреба на перспективу, а їх вартість розподіляється між галузями та конкретними видами продукції рослинництва і тваринництва.

Кількість і вартість транспортних засобів обґрунтовується на підставі потреби вантажних автомобілів і їх структури на 1000 га ріллі та загального обсягу перевезень продукції рослинництва і тваринництва, а також добрив, кормів, пального, будівельних матеріалів тощо. При цьому враховується питома вага вантажних автомобілів в загальному обсязі перевезень. Шляхом множення вартості однієї тонни вантажопідйомності на кількість вантажних автомобілів в однотонному обчисленні визначається загальна вартість вантажних автомобілів. Віднесенням зазначеного показника до обсягів перевезень визначається вартість вантажних автомобілів для перевезення 1 тонни продукції.

Ремонтно-обслуговуюча база включає майстерні, пункти технічного обслуговування, приміщення і майданчики для зберігання і регулювання техніки, потужності для зберігання пального і мастил, запасних частин.

В кожному господарстві на центральній садибі передбачається ремонтна майстерня, на відділках – пункти технічного обслуговування сільськогосподарської техніки. Потужність цих об'єктів повинна відповідати тракторному парку, який обчислюється на підставі даних про нормативну потребу в тракторах та їх структуру в розрахунку на 1000 га ріллі модельного підприємства.

При обслуговуванні ремонтно-обслуговуючої бази враховується потужність і вартість діючих ремонтних майстерень і пунктів технічного обслуговування, які будуть використовуватися у виробництві. На основі

статистичної звітності про наявність об'єктів ремонтно-обслуговуючої бази визначається їх загальна вартість, а обсяги додаткового формування відповідних об'єктів складе різниця між їх потребою на кінець і наявністю на початок розрахункового періоду, враховуючи вибуття діючих потужностей. Вартість нового будівництва визначається за питомими капітальними вкладеннями на спорудження виробничих баз сфери обслуговування сільськогосподарської техніки.

Таким чином, при обґрунтуванні потреби в тракторах, комбайнах, сільськогосподарських машинах та вантажних автомобілях необхідно враховувати особливості їх застосування.

По-перше, нерівномірний розподіл затрат праці протягом року (сезонність і короткочасність робіт). Основна частина робіт в рільництві виконується в період з квітня по жовтень, а решта операцій – у визначені, порівняно короткі строки. Тому немає потреби використовувати одночасно всі машини, які необхідні для отримання кінцевого результату. У землеробстві ми маємо справу з декількома культурами, кожна з яких вимагає застосування певних технологій вирощування і збирання. На тваринницьких фермах і комплексах організація роботи технічних засобів зумовлена зоотехнічними вимогами утримання худоби. Для годівлі тварин необхідно в певні періоди дня за короткі проміжки часу доставити і роздати різні види кормів, прибрати гній з приміщення тощо. При цьому завантаження технічних засобів протягом доби нерівномірне.

По-друге, сільськогосподарське виробництво може бути розміщене на великих земельних площах, у результаті чого склад агрегатів включає різні пересувні енергозасоби (трактори, самохідні машини, комбайни) і набір ґрунтообробних, посівних, збиральних та інших робочих машин.

По-третє, процес виробництва продуктів є процесом вирощування рослин і тварин, які розвиваються за біологічними законами, що висуває певні вимоги до формування складу парку машин.

По-четверте, у сільському господарстві кожна технологічна операція повинна бути виконана в строк, що значною мірою сприяє збереженню врожаю.

По-п'яте, відмінність між періодом виробництва і робочим періодом зумовлює значно коротший час здійснення технологічних процесів, особливо в рільництві, неможливість одночасного виконання всіх робіт протягом даного робочого періоду, як це відбувається в більшості галузей економіки.

При переоснащенні сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати технічні (найдосконаліші машини), агрозоотехнічні (з урахуванням технологій виробництва сільськогосподарської продукції) та економічні (мінімально допустимі експлуатаційні витрати) чинники.

При визначенні потреби сільськогосподарських товаровиробників у техніці для рослинництва необхідно дотримуватися такої послідовності [83]: підготовка на основі технологічних карт даних про обсяги і строки виконання всіх технологічних операцій вирощування кожної культури; визначення продуктивності всіх можливих агрегатів та їх типів; визначення типу машин і агрегатів для виконання кожної операції; розрахунок необхідної кількості агрегатів для кожної операції; побудова графіку завантаження машин за операціями і п'ятиденками; аналіз завантаженості тракторів протягом року та перевірка можливих графіків завантаження; уточнення необхідної кількості тракторів і робочих машин після коригування графіків їх використання; визначення прямих експлуатаційних витрат на виконання комплексу робіт при використанні обґрунтованого складу парку машин.

Потребу в тракторах, комбайнах та інших сільськогосподарських машинах визначають на основі технологічних карт вирощування і збирання сільськогосподарських культур відносно умов виробництва.

## РОЗДІЛ 2

### ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

#### 2.1. Виробничі ресурси та ефективність їх використання

Васильківський район розташований у центрі Київської області. Населення району становить 57,871 тис. осіб, площа – 1184,4 тис. га, з них 16,8 тис. га – займають ліси. Через територію району протікає 8 річок. Найбільші з них – Стугна, Бобриця Протока. Загальна довжина доріг Васильківського району – близько 1650 км, серед них з твердим покриттям – 1100 км. В районі працює 10 промислових підприємств. Основна виробнича діяльність району – сільськогосподарське виробництво. Район перетинає придніпровська залізниця із станціями Письменна, Ульянівка, Чаплине. З природних ресурсів в районі є запаси глини, піску, граніту. Межує район на заході з Фастівським, сході – Обухівським, півдні – Ірпінським, півночі – з Білоцерківським районами.

Клімат зони помірно-континентальний з довгим теплим літом і короткою м'якою зимою. Континентальність зростає у напрямі із заходу на схід. У цьому ж напрямі збільшується глибина і тривалість промерзання ґрунтів, що впливає на їх основну волого-зарядку. Середня температура за рік дорівнює 6-8 °С, але в деякі роки бувають деякі відхилення. Кліматичні умови сприятливі для сільськогосподарського виробництва, але в окремі роки спостерігається значне зрідження озимих посівів після зимівлі, а також пошкодження окремих сільськогосподарських культур у весняно-літній період під впливом посушливо-суховійних та інших несприятливих метеорологічних умов.

Васильківський район сільськогосподарський, поширене вирощування зернокормових культур та м'ясомолочне тваринництво. Головні культури, що тут вирощують, соняшник та цукрові буряки.

Як відомо, ґрунти лісостепу сформувались в основному на лісах та лісовидних суглинках і характеризуються високою потенційною родючістю. Ґрунтовий покрив складається з темно-сірих опідзолених ґрунтів. В цих районах також зустрічається чорноземи опідзолені та чорноземи мало гумусні, часткова вилугувані й карбонатні.

Васильківський район помірно теплий помірно зволожений. За період з середньодобовою температурою понад 10 °С тут випадає 310-320 мм опадів, а за рік – 480-560 мм. Період з середньодобовою температурою понад 15 °С тут триває на 5 днів більше, ніж на решті території області. Останні весняні приморозки закінчуються у середньому 26-28 квітня, а перші осінні заморозки починаються 6-7 жовтня. В окремі роки ці показники коливаються, що і впливає на тривалість без морозного періоду.

Відстань до районного центру: м. Васильків – 25 км.

Відстань до обласного центру: м. Київ – 55км.

Бази постачання: м. Біла Церква – 15 км, м. Васильків – 25 км, м. Тараща – 30 км.

Бази реалізації продукції – м. Біла Церква – 15 км, м. Васильків – 25 км, м. Тараща – 30 км, м. Київ – 145км.

Входження України у світовий економічний простір, як новий етап її розвитку, передбачає структурну модернізацію економіки, формування нових територіально-виробничих комплексів, удосконалення системи господарських зв'язків, зрушення в експортно-імпортній спеціалізації певних територій. Все це вимагає досягнення суттєвих змін у структурних і відтворювальних характеристиках соціально-економічної системи держави.

В період трансформації економічних відносин в аграрній сфері кардинальне місце займає ресурсно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств, зокрема забезпеченість аграрних

товаровиробників земельними ресурсами, трудовими ресурсами і основними виробничими засобами. Від рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств ресурсним потенціалом залежать результати їх виробничої діяльності.

Земля – це основа сільської економіки та місцевого самоврядування, раціональне використання якої здатне найкраще забезпечувати тих, хто на ній працює і проживає [83]. У сільському господарстві земля є головним засобом виробництва і важливим чинником його розвитку. Тому важливою складовою ресурсного потенціалу сільського господарства є земельні ресурси, що представлені площею сільськогосподарських угідь.

Рівень землезабезпеченості сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області відображено в табл. 2.1.

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить, що сільськогосподарські підприємства Васильківського району Київської області мають значний ресурсний потенціал для ведення ефективного господарювання. Землезабезпеченість сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону в 2019 р. збільшилася порівняно з 2015 р.

*Таблиця 2.1*

**Землезабезпеченість сільськогосподарських підприємств  
Васильківського району Київської області**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до 2015 р.
Площа с.-г. угідь, тис. га	65494	69224	68723	69524	71307	108,9
Площа ріллі, тис. га	64081	68059	67272	68760	70772	110,4
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	2138	1350	1426	1214	1282	60,0
Припадає на 1 працівника, га:						
с.-г. угідь	30,6	51,3	48,2	57,3	55,6	181,6
ріллі	30,0	50,4	47,2	56,6	55,2	184,2

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Так, у 2019 р. на одного працівника припадало сільськогосподарських угідь на 81,6 % і на 84,2 % ріллі більше, ніж у 2015 р. Підвищення рівня землезабезпеченості сільськогосподарських підприємств можна пояснити



зменшенням чисельності працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві тому що значних змін у розмірі земельних угідь не спостерігається.

При цьому необхідно відзначити, що ресурсний потенціал сільського господарства залежить не тільки від площі і структури сільськогосподарських угідь, а також від рівня їхньої економічної родючості. Якість земельних ресурсів зумовлює умови і рівень господарювання, а також ефективність використання матеріальних і трудових ресурсів. Тому сільськогосподарські угіддя включають в ресурсний потенціал сільського господарства з урахуванням показників їхньої якісної оцінки.

Слід проаналізувати, вплив розміру господарства Васильківського району Київської області на економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції (табл. 2.2).

Аналізуючи дані табл. 2.2, варто відзначити, що до I групи належить 6 підприємств, II і III – 7, IV – 6, V – 2, всього по Васильківському районі Київській області у 2019 р. нараховувалося 28 сільськогосподарських підприємств, що подають бухгалтерську звітність у повному обсязі.

Варто зауважити, що до I групи увійшли господарства (площа сільськогосподарських угідь на господарство становить 20 га), які займають переважно веденням тваринництва. Тому вони мають найвищі показники виробництва валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь – 358603 грн, прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь – 41016 грн та рівень рентабельності – 6,9 %. Проте найефективніша господарська діяльність простежується в V групі господарств (при найнижчих витратах на 1 га сільськогосподарських угідь, вони мають найвищий вихід валової продукції з 1 га сільськогосподарських угідь – 13854 грн, а також рівень рентабельності 160,8 %). Такий високий рівень рентабельності досягнуто за рахунок реалізації іншої продукції тваринництва (продукції переробних підприємств). З вище викладеного варто зауважити, що найефективнішими господарствами для Васильківського району Київської області є підприємства з площею

сіськогосподарських угідь більше 3000 га, що складають 73,4 % площі всіх господарств.

Таблиця 2.2

**Вплив розміру аграрних підприємств Васильківського району Київської області на економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, 2019 р.**

Показники	Групи господарств за площею с.-г. угідь, га					Всього по району
	до 100	101-500	501-1000	1001-3000	більше 3000	
Кількість господарств у групі	6	7	7	6	2	28
Площа с.-г. угідь, га	119	2034	5267	11515	52372	71307
Питома вага групи, %	0,2	2,9	7,4	16,1	73,4	100,0
Припадає с.-г. угідь на 1 господарство, га	20	291	752	1919	26186	2547
Площа ріллі, га	112	1838	5267	11356	52199	70772
Припадає ріллі на 1 господарство, га	19	263	752	1893	26100	2528
Частка тваринництва, %	95,4	1,3	0,0	5,9	2,8	12,3
Витрати на 1 га с.-г. угідь, грн	566128	4268	7604	6792	10593	10505
Валова продукція на 1 га с.-г. угідь, грн	358603	3732	6541	5696	13854	12283
Прибуток (збиток) на 1 га с.-г. угідь, грн	41016	-50	1691	1861	6228	5067
Рівень рентабельності (збитковості) всього, %	6,9	-1,2	26,7	31,4	160,8	94,3
у т.ч. продукції рослинництва	-43,4	-0,9	26,7	40,4	165,3	116,3
тваринництва	11,8	-20,3	0,0	-35,4	64,7	12,8

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Однією із складових ресурсного потенціалу сільського господарства є трудові ресурси, задіяні в аграрній сфері як на постійних, так і на сезонних роботах. Трудові ресурси є надзвичайно важливою складовою частиною продуктивних сил суспільства. В процесі сільськогосподарського виробництва трудові ресурси поєднують матеріальні і земельні ресурси, а також забезпечують їх раціональне поєднання. Отже, ресурсний потенціал сільського господарства включає сільськогосподарські угіддя, матеріальні і трудові ресурси. Сукупність цих ресурсів є основою сільськогосподарського

виробництва і визначає його ресурсний потенціал. Таким чином, трудові ресурси сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області та рівень їх використання наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Трудові ресурси сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області та рівень їх використання**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2015 р., %
Всього зайнятих у с.-г. виробництві	2138	1350	1426	1214	1282	60,0
у т.ч. рослинництві	1299	875	952	869	902	69,4
тваринництві	839	475	474	345	380	45,3
Кількість відпрацьованих тис. люд.-год., всього	3794	2480	2463	2412	2187	57,6
у т.ч. у рослинництві	2213	1577	1547	1736	1447	65,4
у тваринництві	1581	903	916	676	740	46,8
Кількість відпрацьованих люд.-год. одним працівником	1775	1837	1727	1987	1706	96,1
у т.ч. рослинництві	1704	1802	1625	1998	1604	94,1
тваринництві	1884	1901	1933	1958	1947	103,3
Коефіцієнт використання трудових ресурсів	0,94	0,98	0,92	1,06	0,91	x
у т.ч. рослинництві	0,91	0,96	0,86	1,06	0,85	x
тваринництві	1,00	1,01	1,03	1,04	1,04	x
Оплата праці всього, тис. грн	33320	25391	29675	36725	34999	89,1
у т.ч. рослинництві	15062	15311	16900	26910	23401	112,2
тваринництві	18258	10080	12775	9815	11598	70,0
Середньомісячна зарплата всього, грн	3140	3916	5761	7166	8738	278,3

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Аналіз даних таблиці 2.3 свідчить, що чисельність працівників у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області в 2019 р. порівняно із 2015 р. зменшилася на 40 %, у тому числі зайнятих у рослинництві – на 30,6 %, у тваринництві – на 54,7 %. Щодо повноти використання трудових ресурсів за кількістю відпрацьованих люд.-днів одним працівником по господарству в цілому, можна стверджувати, що в 2019 р. цей показник в рослинництві зменшився на 5,9 %, а в тваринництві навпаки збільшився на 3,3 %. Відповідно коефіцієнт використання трудових

ресурсів у 2019 р. вцілому по сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області він становив 0,91. Таким чином, підвищити рівень ефективності використання трудових ресурсів аграрних підприємств можливе за умов мотивації праці працівників шляхом зростання їх доходів, розвитку соціальної інфраструктури на селі, забезпечення соціальних потреб тощо. Проте слід відмітити, що середньомісячна зарплата у 2019 р. підвищилася порівняно з даними 2019 р. на 278,3 %.

На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Важливе значення має ефективне використання виробничого потенціалу, створеного за багато років у сільськогосподарських підприємствах.

Водночас необхідно відзначити, що від рівня забезпеченості підприємств відповідними технічними засобами залежить впровадження інтенсивних та індустріальних технологій сільськогосподарського виробництва. Із зміцненням і розвитком матеріально-технічної бази аграрних підприємств збільшується виробництво сільськогосподарської продукції.

На початку 90-х років у сільськогосподарському виробництві було сформовано машинно-тракторний парк та ремонтно-обслуговуючу базу, які забезпечували виробництво сільськогосподарської продукції за інтенсивними технологіями, що сприяло зростанню урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тваринництва, нарощуванню валового виробництва продукції. З переходом до ринкової економіки ціни на сільськогосподарську техніку та ремонтно-експлуатаційні матеріали зросли у 6-8 разів і більше, що призвело до скорочення закупівлі нової техніки, а окремих сільськогосподарських машин зовсім припинилась. Коефіцієнт оновлення матеріально-технічної бази знизився в 10 разів. Через це машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств морально застарів, фізично спрацювався та кількісно зменшився.

Таблиця 2.4

**Наявність основних видів техніки у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області**

*(на кінець року; одиниць)*

Вид техніки	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2019 р. у % до 2015 р.
Трактори всіх марок у т.ч.:	460	435	499	487	467	101,5
наявність тракторів усіх марок (без тракторів на яких, змонтовані машини)	382	379	443	445	422	110,5
наявність тракторів, на яких змонтовані машини	78	56	56	42	45	57,7
Зернозбиральні комбайни	69	67	60	48	51	73,9
Кукурудзозбиральні комбайни	3	2	1	1	1	33,3
Кормозбиральні комбайни	22	21	18	12	12	54,5
Картоплезбиральні комбайни	22	21	18	12	12	54,5
Картоплесаджалки	12	10	8	6	8	66,7
Бурякозбиральні машини	24	22	18	18	19	79,2
Жатки валкові	41	40	31	23	27	65,9
Сівалки всіх видів	174	172	155	149	154	88,5
Сінокосарки тракторні	32	31	29	26	28	87,5
Доїльні установки та агрегати	25	23	14	11	13	52,0
Роздавачі кормів для:						
великої рогатої худоби	19	18	17	18	17	89,5
свиней	7	6	5	5	5	71,4

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Варто зауважити, що парк сільськогосподарської техніки у підприємствах Васильківського району Київської області за 2015-2019 рр. (табл. 2.4) щорічно зменшується, що негативно позначається на виробництві сільськогосподарської продукції. Кількісна забезпеченість аграрних підприємств основними сільськогосподарськими машинами продовжує скорочуватися і становить сьогодні лише 50-65 % від технологічної потреби.

За результатами проведеного дослідження (табл. 2.4), варто відмітити, що за аналізований період тракторів всіх марок збільшилося на 1,5 %, а тракторів усіх марок (без тракторів на яких, змонтовані машини) – на 10,5 %. Проте слід відзначити, що зернозбиральних комбайнів у 2019 р. зменшилося на 26,1 %, кукурудзозбиральних комбайнів – на 66,7 %, кормозбиральних та картоплезбиральних комбайнів – на 45,5 %, картоплесаджалок – на 33,3 %,

бурякозбиральних машин – на 20,8 %, жаток валкових – на 34,1 %, сівалок всіх видів – на 11,5%, сінокосарок тракторних – на 12,5 %, доїльних установок та агрегатів – на 48 % роздавачів кормів для великої рогатої худоби та свиней відповідно на 10,5 і 28,6 % порівняно із статистичними даними 2015 р. Варто відзначити, що велика кількість сільськогосподарської техніки у підприємствах перебуває у несправному стані.

Протягом останніх років у сільськогосподарських підприємствах спостерігається скорочення машинно-тракторного парку, кількості вантажних автомобілів та зниження провізних можливостей господарств. Чисельність та якісний склад автопарку не забезпечує потреб виробництва, спричинює зменшення обсягів перевезень вантажів в аграрних підприємствах. Розвиток і особливості матеріально-технічної бази аграрного підприємства визначають його можливості щодо обсягу виробництва і реалізації продукції. Зростання й удосконалення засобів виробництва забезпечують підвищення технічної оснащеності підприємства і становлять матеріальну основу його виробничої потужності. Наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області наведена на рис. 2.1.

За даними рис. 2.1, у досліджуваному регіоні наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах у 2019 р. становила 359,3 млн грн, що на 72,7 млн грн менше порівняно з 2015 р. Протягом останніх років у більшості сільськогосподарських підприємств України спостерігається низький рівень відтворювальних процесів основних засобів і ефективності їх використання. В аграрному виробництві парк діючих тракторів і комбайнів містить більше двох третин спрацьованих і технічно застарілих одиниць. Саме цим передовсім обумовлюється невідкладне завдання прискорення відтворення основних засобів й підвищення ефективності їх використання.

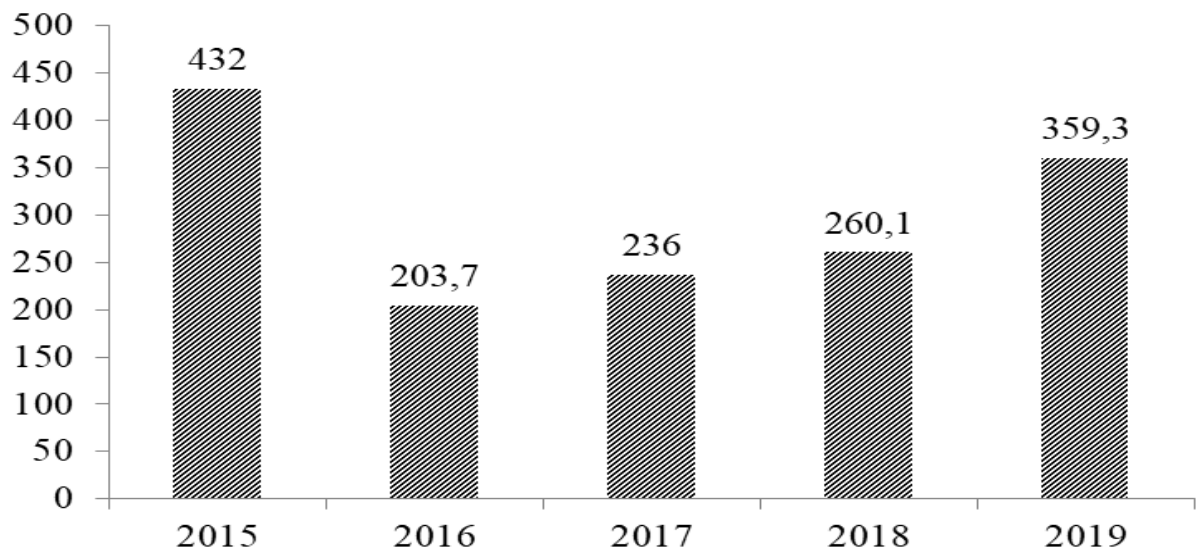


Рис. 2.1. Наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області (на початок року в фактичних цінах), млн грн.

\*Побудовано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Прискорення оновлення матеріально-технічної бази підприємства, збільшення масштабів вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно малоефективних машин та устаткування є основою підвищення ефективності використання виробничих засобів. При цьому інтенсифікація відтворювальних процесів в аграрному виробництві потребує мобілізації великих фінансових коштів. У повному обсязі вона можлива за умови державної підтримки, а також широкого залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Нині внаслідок некомплексного формування основних засобів створені потужності, які неповністю враховують потреби виробництва. Це зумовило те, що одні групи основних засобів недовикористовуються, а іншими виробництво забезпечене недостатньо. Зокрема, в господарствах України недовикористовуються 25-30 % потужностей тваринницьких приміщень. Поряд з цим забезпеченість капітальними плодосховищами становить 23 %, сіносховищами – 68 %, складами для зберігання мінеральних добрив та

пестицидів – 62 %.

Склад основних засобів за основним видом діяльності у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області наведений на рис. 2.2. Аналізуючи дані рис. 2.2, варто зазначити, що у 2019 р. будинки та споруди становили 46,7 %, машини та обладнання – 31,1 %, транспортні засоби – 9,4 %, інше – 12,8 %.

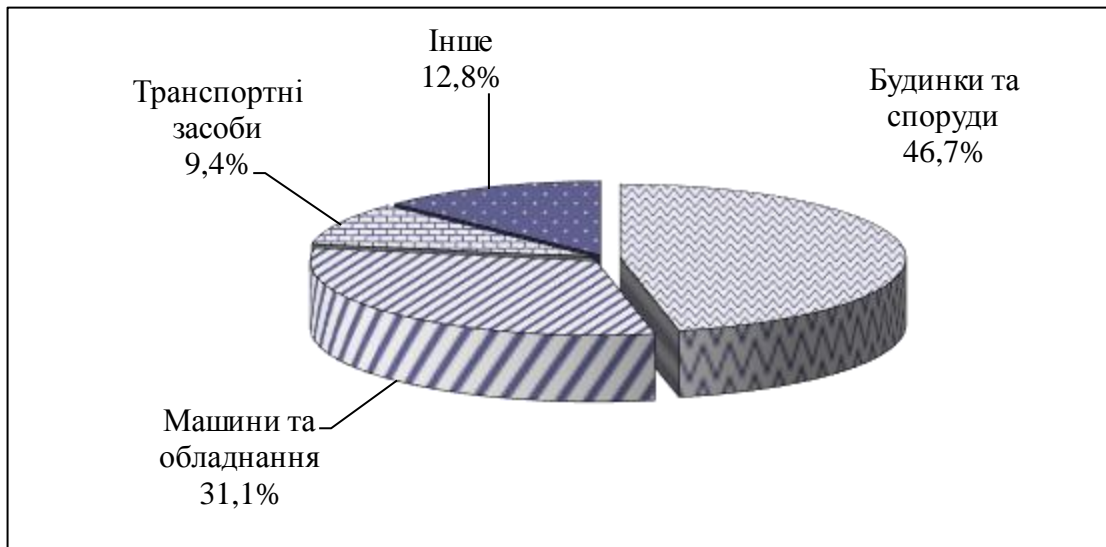


Рис. 2.3. Склад основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області, 2019 р.

\*Побудовано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Головною ознакою підвищення ефективності використання основних засобів сільськогосподарського підприємства є зростання обсягу виробництва і реалізації продукції. Важливою умовою ефективного використання основних засобів в аграрному виробництві є поліпшення структури основних засобів підприємства. Необхідно значно підвищити питому вагу тих видів засобів, які відіграють найбільш активну роль у підвищенні урожайності культур, продуктивності тварин, якості і збереження продукції.

Підвищення рівня оснащення основними засобами є основою удосконалення матеріально-технічної бази сільськогосподарських



підприємств. Капіталооснащеність сільськогосподарських угідь та капіталоозброєність праці в аграрній сфері характеризує інтенсивність галузі, забезпечує економію та ріст продуктивності праці і як наслідок – обсяги виробництва продукції.

Таблиця 2.5

**Ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області**

Показники	Роки					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Основні засоби всього, млн грн	432,0	203,7	236,0	260,1	359,3	83,2
Виробництво валової продукції, млн грн	260,3	570,1	633,1	741,7	875,9	336,5
Площа с.-г. угідь, тис. га	65,5	69,2	68,7	69,5	71,3	108,9
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	2138	1350	1426	1214	1282	60,0
Капіталозабезпеченість, тис. грн	6,6	2,9	3,4	3,7	5,0	76,4
Капіталоозброєність, тис. грн	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	138,7
Капіталовіддача, грн	0,60	2,80	2,68	2,85	2,44	404,7
Капіталомісткість, грн	1,66	0,36	0,37	0,35	0,41	24,7
Норма прибутку, %	21,2	32,3	13,1	25,7	32,6	x

Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Оцінку рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області основними засобами і ефективність їх використання за 2015-2019 рр. наведено в табл. 2.5. Аналізуючи дані наведеної табл. 2.5 варто відзначити, що капіталозабезпеченість сільськогосподарських підприємств Київської області у 2019 р. зменшилася на 23,6 %, порівняно з даними 2015 р. і становила 5,0 грн. Результативність аграрного виробництва значною мірою визначається рівнем капіталоозброєності сільськогосподарської праці, що відображає можливості соціально-економічних змін в її характері та змісті. Рівень капіталоозброєності праці за аналізований період дослідження істотно підвищився на 38,7 %. Дослідження показують, що із підвищенням цього показника зростає і продуктивність праці. Рівень капіталоозброєності праці у

2019 р. зріс не за рахунок збільшення вартості основних засобів, а зменшенням чисельності працівників, які зайняті в сільськогосподарському господарстві. Слід зауважити, що вища капіталоозброєність праці сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції при затратах праці меншої кількості працівників.

Протягом досліджуваного періоду, показник капіталовіддачі збільшився у 2019 р. у 4 рази, порівняно з даними 2015 р. і становив 2,44 грн. Щодо капіталомісткості, то необхідно зауважити, що вона у 2015 р. істотно зменшилася на 75,3 %, ніж у 2015 р. Капіталомісткість визначає розмір основних засобів, необхідний підприємству за даних умов для виробництва валової продукції вартістю 1 грн. Щодо норми прибутку, то вона у 2019 р. становить 32,6 %.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва характеризує суспільний поділ праці між різними галузями сільського господарства, а також всередині їх. У процесі розвитку продуктивних сил і поглиблення спеціалізації сільського господарства відособлюються і створюються все нові галузі для виробництва окремих видів продукції. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва як форма суспільного поділу праці характеризує його з якісного боку.

Спеціалізацію сільськогосподарського виробництва характеризує структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції Васильківського району Київської області, яка наведена у таблиці 2.6.

Аналізуючи дані табл. 2.6 необхідно відзначити, що у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району сформувався зерновий напрям виробництва. Саме ця галузь забезпечує сільськогосподарські підприємства найбільше грошових надходжень у 2019 р. – 77,6 % в загальному обсязі. При цьому рослинництво вважається пріоритетною галуззю – 87,7 % у 2019 р. Галузь тваринництва у Васильківському районі майже не розвинена. Її частка у товарній продукції складає у 2019 р. лише 12,3 %.

Таблиця 2.6

**Структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції в аграрних підприємствах Васильківського району Київської області**

Продукція	2015 р.		2019 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Зернові та зернобобові	282220,3	59,4	577734,2	77,6
Соняшник	4571,7	1,0	16526,7	2,2
Соя	10517,8	2,2	42670,3	5,7
Ріпак	18,3	0,0	2631,3	0,4
Цукрові буряки (фабричні)	1153,3	0,2	0	0,0
Картопля	123,8	0,0	628,9	0,1
Інша продукція рослинництва	18249,7	3,8	12481,5	1,7
Всього по рослинництву	316854,9	66,6	652672,9	87,7
Продукція скотарства	18165,7	3,8	18725,9	2,5
у т.ч. м'ясо ВРХ	4611,9	1,0	5023,4	0,7
молоко	13553,8	2,9	13702,5	1,8
Продукція свинарства	1570,1	0,3	21011,2	2,8
Продукція птахівництва	132885,8	27,9	19431,7	2,6
у т.ч. м'ясо птиці	12847,8	2,7	231,2	0,0
яйця	120038	25,2	19200,5	2,6
Інша продукція тваринництва	5993,9	1,3	32594,8	4,4
Всього по тваринництву	158615,5	33,4	91763,6	12,3
Разом по рослинництву та тваринництву	475470,4	100,0	744436,5	100,0

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Важливе значення у вивченні використання виробничих ресурсів має оцінка результатів господарської діяльності.

Проаналізуємо динаміку основних показників виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області у табл. 2.7.

Аналіз даних табл. 2.7 свідчить, що майже всі показники економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області підвищилися. Так, вартість продукції сільського господарства за аналізований період дослідження збільшилась у 3,4 рази. Вартість продукції сільського господарства на 1 га с.-г. угідь у 2019 р. становила 12283 грн, що у 3 рази більше, ніж у 2015 р.

При цьому варто відзначити, що продуктивність праці також підвищилася, адже вартість валової продукції на одного середньорічного

працівника збільшилася на у 5,6 рази за аналізований період дослідження. Прибуток від сільськогосподарської діяльності підприємств у 2019 р. підвищився у 2 рази порівняно з даними 2015 р.

Таблиця 2.7

**Динаміка основних показників виробничої діяльності  
сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської  
області**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до 2015 р.
Продукція сільського господарства	260261	570087	633120	741706	875884	336,5
у т.ч. рослинництва	151856	496844	506051	667433	823192	542,1
тваринництва	108404	73244	127069	74273	52692	48,6
Прибуток (збиток) від с.-г. діяльності, тис. грн	180050	179515	93707	185263	361299	200,7
у т.ч. рослинництва	176724	158229	65545	158629	350869	198,5
тваринництва	3326	21286	28162	26634	10430	313,6
Продукція сільського господарства на 1 га с.-г. угідь, грн	3974	8235	9213	10668	12283	309,1
Вартість валової продукції на 1 середньорічного працівника, грн	121731	422287	443983	610961	683217	561,3
у т.ч. : рослинництві	116903	567821	531566	768047	912629	780,7
тваринництва	129206	154197	268078	215285	138664	107,3
Прибуток від сільськогосподарської діяльності на 1 га с.-г. угідь, грн	2749	2593	1364	2665	5067	184,3
Прибуток від сільськогосподарської діяльності на 1 працівника, зайнятого в с.-г., всього, грн	84214	132974	65713	152606	281824	334,7
Рентабельність с.-г. діяльності, %	60,9	106,9	46,4	63,8	94,3	x
у т.ч. рослинництва	126,1	149,3	48,6	67,8	116,3	x
тваринництва	2,1	34,4	42,0	47,3	12,8	x

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Прибуток на 1 га с.-г угідь збільшився на 84,3 % і у 2019 р. становив 5067 грн, прибуток на одного середньорічного працівника також зріс у 3,3

рази і відповідно становив 281824 грн. Таким чином, рівень рентабельності у 2019 р. становить 94,3%. Варто відзначити, що рентабельною галуззю у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області є рослинництво – 116,3 %. Щодо галузі тваринництва, то рівень рентабельності становить лише 12,8 % (табл. 2.7).

Оцінка ресурсного потенціалу і ефективності його використання здійснюється в сільськогосподарських галузях і підприємствах. Високий рівень ефективності сільськогосподарського виробництва досягається на основі відповідного співвідношення між окремими видами виробничих ресурсів. Тому фактичне відхилення цього співвідношення від оптимального його рівня свідчить про певні диспропорції у розвитку економіки сільського господарства. Це зумовлює необхідність здійснення відповідних організаційно-економічних заходів щодо поліпшення і розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва.

Сучасні тенденції ресурсозабезпечення аграрного виробництва характерні спадом площ використовуваних сільськогосподарських угідь, зменшенням чисельності зайнятих працівників, низьким рівнем оплати праці, недостатньою кількістю матеріально-технічних ресурсів, що унеможлиблює відтворення сільського господарства на належному рівні. Для покращання ситуації, яка виникла, суттєва роль має належати механізмам державної підтримки агровиробників, забезпеченню еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями АПК, пільговому кредитуванню, оподаткуванню, врегулюванню лізингових та інвестиційних процесів тощо.

## **2.2. Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств**

У ринкових умовах господарювання ресурсно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств набуло важливого значення, оскільки від

нього залежить розвиток аграрного сектору економіки, темпи розширеного відтворення, ріст продуктивності праці, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції.

Забезпечення аграрних підприємств України виробничими ресурсами та раціональне їх використання мають вагомим значення для суттєвого підвищення ефективності господарювання. Як відомо, в Україні внаслідок диспаритету цін (який панував у 90-х роках минулого століття) та неплатіжоспроможності аграрного сектору було зруйновано виробничий потенціал сільського господарства та відбувся перехід до примітивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції в особистих селянських господарствах. Але позитивні зрушення в економіці України в останні роки поставили питання щодо відновлення великотоварного аграрного виробництва на індустріальній основі.

Однак, виникає гостра потреба у вивченні основних тенденцій ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності в аграрній сфері та розробки відповідних пропозицій щодо покращення ситуації в галузі. Особливе місце у складі ресурсного потенціалу займає земля, від рівня і характеру використання якої значною мірою залежать масштаби виробництва сільськогосподарської продукції. Тому раціональне використання земельних ресурсів має вирішальне значення для розвитку сільського господарства. Але на даний час в Україні значні площі земельних угідь належним чином не обробляються. Так, практично припинено меліоративні роботи, на недостатньому рівні проводиться вапнування кислих ґрунтів.

Основним показником, що характеризує рівень технологічної ефективності використання земель у галузі рослинництва, є урожайність сільськогосподарських культур (табл. 2.8). Як свідчить аналіз даних табл. 2.8, урожайність пшениці у 2019 р. становила 51,4 ц/га, що у 2,1 рази більше показника 2015 р. Щодо урожайності зернових і зернобобових та кукурудзи на зерно, то у 2019 р. вона відповідно

підвищилася у 2 рази і на 42,8 %, порівняно з даними 2015 р. Урожайність цукрових буряків, соняшнику, сої, ріпаку, картоплі також підвищилася відповідно у 2,3 рази, на 22,8 %, 19,8 %, у 3,3 рази і 2,6 рази у 2019 р., ніж у 2015 р.

Таблиця 2.8

**Урожайність сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Васильківського району Київської області, ц/га**

Культури	Роки					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Зернові і зернобобові	41,0	53,4	55,4	77,6	83,9	204,7
Пшениця	24,4	27,7	38,3	41,3	51,4	210,4
Ячмінь	29,6	23,5	36,8	24,7	40,8	137,9
Кукурудза на зерно	74,3	89,4	75,4	98,7	106,1	142,8
Цукрові буряки (фабричні)	314,7	437,4	431,4	466,7	732,7	232,8
Соняшник	16,4	16,8	16,5	22,3	20,2	122,8
Соя	20,9	19,4	17,2	18,5	25,0	119,8
Ріпак	8,8	5,0	32,3	24,2	29,0	329,9
Картопля	75,7	196,6	102,8	149,0	198,3	262,0

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

В процесі реформування аграрного сектора економіки України та створення нових організаційно-правових форм господарювання відбулося погіршення стану розвитку сільськогосподарських підприємств, особливо забезпечення ресурсно-технічним потенціалом. За останні роки парк обприскувачів зменшився у 3,2 рази, а штангових обприскувачів – у 2,7 рази, тому і обробки виконуються не в агротехнічні строки, що призводить до істотних втрат врожаю. Натомість витрати на пестициди до 30 разів вищі за експлуатаційні витрати на їхнє внесення, а відтак доцільно, щоб вони вносились в оптимальні строки.

Динаміка парку машин для тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області наведено у табл. 2.9.

Аналіз даних табл. 2.9 свідчить, що за аналізований період дослідження кількість сінокосарок тракторних (без косарок-подрібнювачів) зменшилася на 12,5 %, косарок-подрібнювачів (КПИ-2,4; УФ-1,8) – на 30 %,

прес-пакувальників – на 5,9 %, жаток валкових – на 34,1 %, кормозбиральних комбайнів (включаючи силосозбиральні) – на 45,5 %, доїльних установок та апаратів – на 48 %, очищувачів-охолоджувачів молока – на 58,3 %, роздавачів кормів для великої рогатої худоби та свиней відповідно – на 10,5 % і на 28,6 %.

Таблиця 2.9

**Динаміка парку машин для тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області**

(на початок року)

Вид техніки	Роки					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Сінокосарки тракторні (без косарок-подрібнювачів)	32	31	29	26	28	87,5
Косарки-подрібнювачі (КПІ-2,4; УФ-1,8)	20	21	22	16	14	70,0
Косарки-плющилки, всього	12	10	7	10	14	116,7
Прес-пакувальники, включаючи прес-підбирачі	17	16	18	18	16	94,1
Жатки валкові, всього	41	40	31	23	27	65,9
Кормозбиральні комбайни (включаючи силосозбиральні)	22	21	18	12	12	54,5
у т.ч. самохідні	8	8	5	3	4	50,0
Доїльні установки та апарати	25	23	14	11	13	52,0
Очищувачі-охолоджувачі молока	12	12	8	6	5	41,7
Молочні сепаратори	1	1	1	1	1	100,0
Інкубатори	20	18	24	20	20	100,0
Машини і механізми для приготування кормів	15	15	13	14	15	100,0
Роздавачі кормів:						
для великої рогатої худоби	19	18	17	18	17	89,5
для свиней	7	6	5	5	5	71,4

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Отже, такий стан матеріально-технічної бази не відповідає потребам галузі і не дає можливості вчасно заготовляти достатню кількість високоякісних кормів, впроваджувати нові наукоємні технології заготівлі кормів. Тому задачею галузі є підтримання в роботоздатному стані наявної техніки та оновлення технологічних комплексів новими, більш ефективними кормозбиральними машинами.



Забезпеченість сільськогосподарських підприємств технікою і високопродуктивне використання її мають особливе значення. Адже кількість і якість аграрної продукції залежать від дотримання визначених строків виконання окремих виробничих процесів і робіт.

Сучасні тенденції динаміки ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств країни, які в недалекому минулому були основними виробниками сільськогосподарської продукції, мають свої особливості. Скорочення ними площ використовуваних сільськогосподарських угідь і обсягів матеріально-технічних ресурсів відбувається значно швидшими темпами, ніж у галузі в цілому. Разом з тим зменшується і чисельність зайнятих у них працівників. Зумовлено це, головним чином, розширенням виробничої бази особистих селянських господарств значною мірою за рахунок сільськогосподарських підприємств [64, с. 52]. Це призводить до того, що технічна оснащеність і капіталоозброєність галузі мають стабільну тенденцію до зниження.

Техніка є одним з найважливіших елементів продуктивних сил суспільства, але важливо мати не лише кількісний стан технічних засобів, а й необхідну потужність силових машин та відповідний набір робочих причіпних, навісних машин і знарядь. Проте тривала економічна криза позначилася і на технічному стані сільськогосподарського виробництва продукції. Відбувається зниження рівня технічного забезпечення, фізичне та моральне старіння наявного машинно-тракторного парку аграрних підприємств. Понад 90% наявних технічних засобів через їх зношеність потребують негайної заміни. Аналіз рівня технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області різних організаційно-правових форм господарювання свідчить, що він знижується (табл. 2.10).

Дані табл. 2.10 свідчать, що сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм господарювання не в повній мірі забезпечені основними видами техніки. Встановлено, що в досліджуваному регіоні у

2019 р. спостерігається зменшення таких основних видів техніки, як тракторів, на яких змонтовані машини – на 42,3 %, зернозбиральних комбайнів – на 26,1 %, кукурудзозбиральних комбайнів – на 66,7 %, кормозбиральних комбайнів – на 45,5 %, картоплесаджалок – на 33,3 %, бурякозбиральних машин – на 20,8 %, жаток валкових – на 34,1 %, сівалок всіх видів – на 11,5 % порівняно з даними 2015 р. Щодо фермерських підприємств Васильківського району Київської області, то ситуація дещо краща. Так, забезпеченість тракторами всіх марок у 2019 р. збільшилася на 4,2 %, зернозбиральними комбайнами – на 10,3 %, жатками валковими – на 33,3 %, сівалками всіх видів – на 15,8 %, машинами для захисту сільськогосподарських культур – на 22,2 %, технікою для післяурожайних робіт – на 14,3 %.

Таблиця 2.10

**Забезпеченість сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області різних організаційно-правових форм господарювання основними видами техніки у 2019 р.**

(на кінець року)

Види техніки	Сільськогосподарські підприємства, всього		з них фермерські господарства	
	од.	у % до 2015	од.	у % до 2015
Трактори всіх марок у т.ч.:	467	101,5	117	104,2
наявність тракторів усіх марок (без тракторів на яких, змонтовані машини)	422	110,5	87	106,1
наявність тракторів, на яких змонтовані машини	45	57,7	30	99,2
Зернозбиральні комбайни	51	73,9	32	110,3
Кукурудзозбиральні комбайни	1	33,3	-	-
Кормозбиральні комбайни	12	54,5	4	100,0
Картоплезбиральні комбайни	4	100,0	-	-
Картоплесаджалки	8	66,7	-	-
Бурякозбиральні машини	19	79,2	2	66,7
Жатки валкові	27	65,9	8	133,3
Сівалки всіх видів	154	88,5	44	115,8
Сінокосарки тракторні	28	87,5	7	87,5
Розкидачі гною і добрив	70	129,6	10	83,3
Машини для захисту сільськогосподарських культур	73	182,5	11	122,2
Техніка для післяурожайних робіт	33	97,1	8	114,3

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Варто відзначити, рівень забезпеченості зернозбиральними комбайнами залежить від низки факторів: розміру посівних площ відповідних культур, урожайності, тривалості обмеженого періоду збирання, одиничної продуктивності окремих модифікацій комбайнів, рівня міжгосподарського використання машин, розвитку відповідної галузі сільськогосподарського машинобудування у країні, державної підтримки сільського господарства та ін.

Зменшення парку зернозбиральних комбайнів в економічно розвинених країнах світу обумовлюється, головним чином, впровадженням у виробництво нових високопродуктивних машин, що мають високу одиничну потужність двигуна, нову технічну конструкцію (наприклад, більший діаметр молотильного барабану, кількість клавішів соломотрясу тощо) і, відповідно, більшу продуктивність (годинну, змінну і сезонну). Крім того, тут відбувається постійне зростання рівня концентрації сільськогосподарського виробництва внаслідок скорочення кількості ферм і збільшення середньої площі посівів зернових культур у них. Зростають також обсяги міжгосподарського використання зернозбиральних комбайнів за рахунок збільшення кількості пересувних загонів і машин у них.

Одним з основних показників якісного стану парку сільськогосподарських машин та обладнання є рівень їх оновлення, який показує питому вагу придбаних нових машин протягом календарного року у загальному парку.

Оновлення машинно-тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області у 2019 р. наведено у табл. 2.11.

Аналіз даних табл. 2.11 свідчить, що протягом 2019 р. в сільськогосподарські підприємства Васильківського району Київської області надійшло 22 трактора всіх марок, а вибуло 13 одиниць, плугів – відповідно 7 і 8 одиниць, культиваторів – 13 і 7 одиниць, борон – 6 і 95 одиниць,

сінокосарок – 4 і 2, бурякозбиральних машин (без гичкозбиральних) – 1 і 1 одиниця відповідно, розкидачів гною і добрив лише надійшло 15 одиниць, машин для захисту сільськогосподарських культур та жаток валкових – 3 одиниці, зернозбиральних комбайнів – 8 одиниць, техніки для післяурожайних робіт – 9 одиниць.

Таблиця 2.11

**Оновлення машинно-тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах Васильківського району Київської області у 2019 р., од.**

Найменування техніки	Наявність на початок року	Надійшло протягом року			Вибуло протягом року			Наявність на кінець року
		всього	у т.ч. куплено	частка куплених, %	всього	у т.ч. списано	частка списаних, %	
Трактори всіх марок у т.ч.:	467	22	15	68,2	13	6	46,2	474
наявність тракторів усіх марок (без тракторів на яких, змонтовані машини)	422	20	13	65,0	9	6	66,7	429
наявність тракторів, на яких змонтовані машини	45	2	2	100,0	4	-	-	43
Плуги	105	7	7	100,0	8	7	87,5	104
Культиватори	154	13	12	92,3	7	5	71,4	160
Борони	255	6	6	100,0	95	95	100,0	166
Розкидачі гною та добрив	70	15	13	86,7	-	-	-	85
Машини для захисту сільськогосподарських культур	73	3	3	100,0	-	-	-	76
Сінокосарки	28	4	2	50,0	2	-	-	30
Жаткі валкові	27	3	3	100,0	-	-	-	30
Комбайни:								
зернозбиральні	51	8	5	62,5	-	-	-	59
кукурудозбиральні	1	-	-	-	-	-	-	1
кормозбиральні	12	-	-	-	1	1	100,0	11
картоплезбиральні	4	-	-	-	-	-	-	4
Бурякозбиральні машини (без гичкозбиральних)	19	1	1	100,0	1	1	100,0	19
Техніка для післяурожайних робіт	33	9	4	44,4	-	-	-	42

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Внаслідок важкого фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників темпи оновлення технічних засобів надзвичайно низькі.

Сільськогосподарські підприємства Київської області у 2019 р. списували зношеної нероботоздатної техніки більше, ніж купували нової.

Варто відзначити, що вже зараз недостатня технічна забезпеченість сільськогосподарського виробництва супроводжується неповним або несвоєчасним виконанням технологічних процесів виробництва, особливо збирання сільськогосподарських культур. Внаслідок цього сільське господарство України щороку недобирає майже третину валового збору продукції, що оцінюється майже в 15-18 млрд грн, а втрати вирощеного врожаю зернових культур через нестачу збиральної техніки становлять 8-10 млрд грн.

Так, на основі проведених нами розрахунків (табл. 2.12), слід відзначити, що кожен рік навантаження ріллі на один трактор збільшується в середньому на 9,4 %, при цьому кількість тракторів у середньому за рік збільшилася лише на 1,5 %. Аналогічна ситуація спостерігається по зернозбиральних комбайнах. Щодо кукурудзозбиральних комбайнів, то слід відмітити, що головною причиною збільшення навантаження на один комбайн у 6 разів було скорочення наявності комбайнів на 66,7 %. Отже, визначальною причиною збільшення навантаження є не збільшення посівних площ, а значне скорочення наявної сільськогосподарської техніки.

Низький рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств є основною причиною технологічної відсталості землеробства.

З метою покращання ситуації доцільно створити машинно-технічні об'єднання з оптимально укомплектованим складом виробничих засобів, що дадуть змогу раціонально використовувати ресурси підприємства, а також забезпечать ефективне виробництво в цілому.

Таблиця 2.12

**Динаміка площі ріллі з розрахунку на один технічний засіб у сільськогосподарських підприємствах  
Васильківського району Київської області**

Рік	Трактори, всього	Навантаження ріллі на 1 трактор, га	Ланцюговий індекс	Комбайни											
				зернозбиральні			кукурудзозбиральні			картоплезбиральні			бурякозбиральні		
				всього	навантаження на 1 комбайн площі зернових, га	ланцюговий індекс	всього	навантаження на 1 комбайн площі кукурудзи, га	ланцюговий індекс	всього	навантаження на 1 комбайн площі картоплі, га	ланцюговий індекс	всього	навантаження на 1 комбайн площі цукрових буряків, га	ланцюговий індекс
2015	460	139	-	69	418	-	3	4856	-	4	3,3	-	24	463,8	-
2016	435	156	1,123	67	373	0,891	2	9447	1,95	4	28	8,538	22	540	1,164
2017	499	135	0,862	60	376	1,010	1	21609	2,29	4	34	1,216	18	634	1,174
2018	487	141	1,047	48	360	0,955	1	31684	1,47	4	23	0,674	18	622	0,982
2019	467	152	1,073	51	383	1,066	1	30314	0,96	4	18	0,780	19	579,6	0,931
2019р. у % до 2015 р.	101,5	109,4	х	73,9	91,6	х	33,3	у 6 р.	х	100,0	у 5 р.	х	79	125,0	х

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Результати досліджень вказують на те, що економічно потужним господарствам із великими обсягами робіт комплектувати машинно-тракторний парк необхідно виходячи з власних можливостей, а економічно слабким господарствам із невеликими обсягами робіт – доцільно кооперувати кошти для закупівлі техніки й використовувати її на міжгосподарській основі. Це дасть змогу за менших капіталовкладень сформувати раціональний парк машин та інтенсивніше його використовувати. У технічно-справному стані машини підтримуються за рахунок відновлювальних ремонтів. Проте можливості таких ремонтів щороку скорочуються, оскільки виходять з ладу базові компоненти конструкцій машин.

### **2.3. Ефективність ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств**

Агропромисловий комплекс України, як і економіка країни в цілому, знаходиться на складному шляху розбудови ринкової економіки. Цей процес супроводжується тривалими кризовими явищами, які є наслідком неефективного використання наявного виробничо-господарського потенціалу та неефективної урядової політики. Все це змушує власників підприємств шукати радикальні напрями виходу сільськогосподарського виробництва з важкого економічного стану.

Варто зауважити, що внаслідок економічної кризи в АПК спостерігаються негативні тенденції, зокрема часто порушуються господарські взаємозв'язки між виробниками сільськогосподарської продукції та підприємствами щодо заготівлі і переробки продукції. Як результат, відмічається незбалансованість різних сфер агропромислового комплексу, що є наслідком недосконалої фіскальної політики держави.

Економічна ефективність використання ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств залежить від багатьох

чинників, особливо від рівня їхньої ресурсозабезпеченості. Розвиток сільського господарства на основі концепції виробничих ресурсів зумовлює збільшення виробництва продукції і підвищення його ефективності. При підвищенні ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств порівняно високими темпами зростає виробництво валової продукції.

З метою забезпечення ефективного процесу формування та використання ресурсно-технічного потенціалу варто враховувати такі основні аспекти: екологічний, соціальний, економічний, виробничий та фінансовий, що виступають як невід'ємні елементи системи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу.

Нині актуальною проблемою аграрних підприємств незалежно від форми їх власності є пошук прийнятних шляхів фінансування капітальних вкладень. Брак фінансових ресурсів в агроформуваннях є наслідком макроекономічної нестабільності, високого рівня інфляції, недостатності довгострокових кредитів, високих відсоткових ставок та комісій банків. Результатом такої ситуації стало істотне послаблення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, руйнування економічних підвалин їх оновлення і розвитку. За оцінками вчених і фахівців, загальні втрати сільського господарства, пов'язані з нестачею та низьким технічним станом машин, становлять: за перевитратами пального 10-12 %, за недобором врожаю – більш як 30 %.

У ході реформи аграрний сектор країни й сільськогосподарські підприємства зокрема пройшли процес суттєвої трансформації. За цей період кількість підприємств дещо зменшилася, а основні показники їх економічної діяльності значно погіршилися. Ефективність господарювання збиткових та прибуткових сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області у 2019 р. наведена в табл. 2.13.

Проведене групування господарств за рентабельністю свідчить, що до збиткових сільськогосподарських підприємств належить 6, до прибуткових – 22, всього по області – 28. Рівень рентабельності у прибуткових



господарства становить 103,3 %, у тому числі рослинництва – 125,7 %, тваринництва – 17,6 %, виробництво валової продукції на 1 га с.-г. угідь – 12639 тис. грн, прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь – 5405 тис. грн. Щодо витрат на 1 га сільськогосподарських угідь, то вони є на 3092 грн більшими у прибуткових підприємствах порівняно із збитковими.

Таблиця 2.13

**Ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств  
Васильківського району Київської області, 2019 р.**

Показники	Групи господарств за рентабельністю, %		Всього по району
	збиткові	прибуткові	
Кількість господарств у групі	6	22	28
Рентабельність всього, %	-17,0	103,3	94,3
у т. ч. рослинництва	-10,8	125,7	116,3
тваринництва	-33,9	17,6	12,8
Середньорічна оплата праці 1 середньорічного працівника, тис. грн	5761	8738	7166
Витрати на 1 га с.-г. угідь всього, грн	7568	10660	10505
Продукція сільського господарства на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	5534	12639	12283
Прибуток на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	-1358	5405	5067
Урожайність: зерна, ц/га	40,4	85,2	83,9
соняшнику	17,8	23,8	20,2
сої	17,0	26,2	25,0
Надій від 1 корови, кг	2201	5341	4633
Продуктивність, г великої рогатої худоби	180	310	276
свиней	188	354	353

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Доцільно, на нашу думку, проаналізувати вплив витрат на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в аграрних формуваннях Васильківського району Київської області (табл. 2.14).

Здійснене групування господарств за витратами на 1 га сільськогосподарських угідь показує, що до I групи увійшли 6 господарств, до II – 7, до III – 6, до IV – 5, до V – 4, всього по досліджуваному районі 28. Витрати на 1 га сільськогосподарських угідь у I групі є найбільшими, ніж у інших групах, і становлять 22415 грн. Проте, слід відмітити, що ця група господарств досягла збитку в розмірі 2181 тис. грн, а також має рівень

збитковості 12,2 %. Потрібно відзначити, що рівень рентабельності V групи становить 127,5 %, де витрати на 1 га с.-г. угідь становить 11791 грн.

Таблиця 2.14

**Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в аграрних формуваннях Васильківського району Київської області залежно від розміру витрат, 2019 р.**

Показники	Групи господарств за витратами на 1 га с.-г. угідь, грн					Всього по району
	до 4000	4001-6000	6001-8000	8001-10000	більше 10000	
Кількість господарств у групі	6	7	6	5	4	28
Витрати на 1 га с.-г. угідь всього, грн	22415	5015	7110	9332	11791	10505
у т.ч. матеріальні	14558	3404	4071	7581	8693	7658
з них витрати на:						
мінеральні добрива	1302	345	1176	1084	1216	1120
нафтопродукти	918	729	1176	374	1640	1343
електроенергію	1512	54	111	24	120	117
амортизація основних засобів	5397	256	265	143	908	738
Питома вага у структурі витрат, %						
матеріальних	64,95	67,88	57,26	81,24	73,73	72,89
амортизації	24,1	5,1	3,7	1,5	7,7	7,0
Продукція сільського господарства на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	19,6	4,7	5,8	14,5	13,8	12,3
Валова продукція на 1 середньорічного працівника, тис. грн	315,1	147,1	178,2	1856,2	927,7	683,2
Прибуток (збиток) на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	-2181	1472	1580	3312	6564	5067
Урожайність: зерна, ц/га	38,2	42,4	46,0	100,8	88,0	83,9
соняшнику	16,0	24,3	20,9		47,9	20,2
сої	29,0	26,1	21,3	26,2	49,4	25,0
Надій від 1 корови, кг	-	-	2201	-	5341	4633
Продуктивність, г великої рогатої худоби	-	-	180	-	310	276
свиней	188	213			358	353
Рентабельність (збитковість) всього, %	-12,2	32,1	25,8	62,3	127,5	94,3

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

В Україні спостерігається подальше фізичне й моральне старіння машинно-тракторного парку. Вплив витрат на амортизацію основних засобів та ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області наведено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

**Амортизація основних засобів та ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області, 2019р.**

Показники	Групи господарств за амортизацією на 1 га с.-г. угідь, грн					Всього по району
	до 100	101-250	251-500	501-1000	більше 1000	
Кількість господарств у групі	10	6	7	3	2	28
Витрати на 1 га с.-г. угідь всього, грн	11034	6300	6944	10674	475699	10505
у т.ч. матеріальні	8906	3567	4672	8030	275424	7658
з них витрати на:						
мінеральні добрива	1097	762	952	1209	0	1120
нафтопродукти	319	1076	863	1584	21668	1343
електроенергію	185	68	87	59	27404	117
амортизація основних засобів	88	160	398	833	33314	738
Питома вага у структурі витрат, % матеріальних амортизації	80,7	56,6	67,3	75,2	57,9	72,9
	0,8	2,5	5,7	7,8	7,0	7,0
Валова продукція на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	4,6	5,7	7,8	13,1	269,9	12,3
Валова продукція на 1 середньорічного працівника, тис. грн	185,7	192,2	690,4	1169,2	164,1	683,2
Прибуток на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	1693	1742	3005	6383	61510	5067
Урожайність: зерна, ц/га	20,1	43,5	58,1	88,0	-	83,9
соняшнику	16,0	17,4	23,8	47,9	-	20,2
сої	22,2	24,6	25,0	29,1	32,0	25,0
Надій від 1 корови, кг	-	2201	-	5341	-	4633
Продуктивність, г великої рогатої худоби	-	180	-	310	-	276
свиней			166	213	387	353
Рентабельність всього, %	11,5	30,6	29,5	162,2	48,4	94,3

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Проведене нами групування господарств за амортизацією на 1 га сільськогосподарських угідь показало, що до I групи увійшли 10 господарств,

до II – 6, до III – 7, до IV – 3, до V – 2, всього по району – 28. Аналізуючи дані табл. 2.16 слід зауважити, що чим більші витрати на амортизацію на 1 га сільськогосподарських угідь – 33314 грн у V групі, тим вищі показники ефективності (прибуток від реалізації продукції на 1 га сільськогосподарських угідь – 61510 тис. грн і вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь – 269,9 тис. грн).

Таблиця 2.16

**Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних формуваннях Васильківського району Київської області, %**

Статті витрат	Роки					2019 р. до 2015 р., +, -
	2015	2016	2017	2018	2019	
Витрати на оплату праці	8,0	7,2	6,2	7,9	4,7	-3,3
Відрахування на соціальні заходи	3,0	3,1	2,6	2,4	2,3	-0,7
Матеріальні витрати	73,1	74,7	75,5	76,3	72,9	-0,2
у тому числі: насіння та посадковий матеріал	7,2	12,8	16,3	15,1	9,5	2,3
корми - всього	19,4	6,7	5,1	4,8	3,7	-15,7
у т.ч. покупні	5,7	4,3	2,9	2,9	2,1	-3,6
інша продукція сільського господарства	0,3	3,0	0,4	0,1	0,1	-0,2
мінеральні добрива	4,1	8,5	15,2	13,6	10,7	6,6
нафтопродукти	11,3	14,3	10,0	10,5	12,8	1,4
електроенергія	1,8	1,8	1,3	1,6	1,1	-0,7
паливо	1,9	2,5	1,9	2,3	13,5	11,6
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	9,4	14,6	10,7	13,9	5,2	-4,2
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	17,6	10,4	14,6	14,3	16,3	-1,3
Амортизація основних засобів	7,6	5,0	2,5	2,8	7,0	-0,5
Інші витрати	8,3	10,0	13,2	10,6	13,1	4,8
у т.ч. орендна плата за земельні паї	2,5	3,2	9,4	8,7	11,1	8,6
орендна плата за майнові паї	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Усього витрат	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

\*Розраховано автором за даними звітності сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області.

Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних формуваннях Васильківського району Київської області наведена в

табл. 2.16. Аналізуючи дані табл. 2.16, варто зауважити, що найбільшу питому вагу у структурі витрат у 2019 р. на виробництво сільськогосподарської продукції займають матеріальні витрати – 72,9 %.

Зменшення витрат на оплату праці пояснюється скороченням чисельності працюючих в сільському господарстві. В структурі витрат на виробництво продукції рослинництва найбільшу питому вагу займають витрати на оплату послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати – 16,3 % у 2019 р. Це пояснюється тим, що у аграрних підприємствах не вистачає свого ресурсно-технічного потенціалу для виконання невідкладних робіт по збиранню урожаю сільськогосподарських культур. Також у структурі витрат на виробництво продукції спостерігається тенденція до зростання витрат на паливо з 1,9 % у 2015 р. до 13,5 % у 2019 р.

З метою ґрунтовного дослідження проблеми ресурсно-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств на основі використання методів групування та багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу нами виявлено вплив окремих статей витрат на виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь (Y) та визначено тісноту зв'язку між ними.

(Y) – виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь;

$x_1$  – витрати на мінеральні добрива на 100 га с.-г. угідь, грн;  $x_2$  – витрати на нафтопродукти на 100 га с.-г. угідь, грн;  $x_3$  – витрати на електроенергію на 100 га с.-г. угідь, грн;  $x_4$  – витрати на амортизацію основних засобів на 100 га с.-г. угідь, грн.

За результатами кореляційно-регресійного аналізу визначено, що ступінь тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками є високим, оскільки коефіцієнт множинної кореляції становить 0,97 %. Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією чотирьох факторів, є коефіцієнт множинної детермінації, який обчислюють за наведеною нижче формулою:

$$d_i = a_i \times r_{yx_i} \times Sx_i / Sy \quad (2.1)$$

де  $i$  – номер фактора;  $a_i$  – коефіцієнти регресії  $i$ -го фактора;  $r_{yx_i}$  – коефіцієнт кореляції ознаки  $y$  з  $i$ -тим фактором;  $Sx_i$  – стандартне відхилення  $i$ -го фактора;  $Sy$  – стандартне відхилення ознаки  $y$ .

Як показують коефіцієнти детермінації, рівень виробництва валової продукції на 100 га с.-г. угідь ( $Y$ ) на 94,6 % зумовлено варіацією чотирьох досліджуваних факторних ознак, у тому числі: на 5,5 % від витрат на мінеральні добрива ( $x_1$ ); на 36,3 % від витрат на нафтопродукти ( $x_2$ ); на 13,1 % від витрат на електроенергію ( $x_3$ ); на 39,6 % від витрат на амортизацію основних засобів ( $x_4$ ) на 100 га сільськогосподарських угідь, а 5,4 % варіацій у рівні виробництва валової продукції на одиницю площі зумовлені іншими факторами, що не увійшли у коло досліджень.

У розрахунках вірогідних меж використовуються значення таблиць розподілу Фішера і Стьюдента з вірогідною ймовірністю  $P = 0,95$ . За критерієм Фішера рівняння є статистично значимим: розрахункове значення – 95,57, а табличне значення коефіцієнта – 2,71.

Істотність коефіцієнтів регресії перевіримо за допомогою  $t$ -критерію Стьюдента  $T_{gr} = 2,05$ . Критичні межі наведені в додатку ( $t$ -статистика). Значення  $t$ -статистики для кожного фактору перевищують табличне значення  $t$ -критерію Стьюдента. Це підтверджує достовірність впливу відібраних факторів на результат. Отже, можна приступати до економічної інтерпретації результатів дослідження.

Кореляційно-регресійна модель залежності виробництва валової продукції на 100 га с.-г. угідь від перелічених факторів має вигляд:

$$Y = -358,853 + 1,545 x_1 + 4,076 x_2 + 7,626 x_3 + 7,107 x_4.$$

Значення коефіцієнтів рівняння регресії показує збільшення змінної  $Y$  при  $X_i$  на одиницю відносно середньої. Параметри одержаного рівняння кореляційно-регресійного зв'язку показують, що: збільшення витрат на мінеральні добрива, нафтопродукти, електроенергію, амортизацію основних

засобів на 1 тис. грн на 100 га с.-г угідь призводить до збільшення результативної ознаки (виробництво валової продукції) відповідно на 1,545; 4,076; 7,626 і 7,101 грн на 100 га с.-г. угідь відносно середніх значень по вибірці.

Складне економічне становище сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що в найближчий час радикальне оновлення їхньої матеріально-технічної бази є вкрай проблематичним. Тому пріоритетною задачею технічної політики на першому етапі її здійснення є призупинення процесу катастрофічного зменшення кількості складу наявного машинно-тракторного парку та відновлення матеріально-технічної бази його сервісного забезпечення. За рахунок ремонтів з одночасною модернізацією основних видів сільськогосподарської техніки буде досягнуте збереження кількісного складу машинно-тракторного парку.

Згідно з розрахунками затрати на модернізацію з одночасним ремонтом тракторів, зернозбиральних комбайнів, іншої техніки в 2,5-3 рази менші, ніж вартість аналогічної нової машини, а строк служби їх після відновлювальних ремонтів подовжується на 5-6 років. Тому продовжити строк служби наявної сільськогосподарської техніки, надати їй більш високих ресурсоякісних показників, коли ні у виробників сільськогосподарської продукції, ні у держави немає коштів для придбання у необхідних обсягах нової техніки, є одним з головних завдань державної технічної політики в аграрному секторі на сучасному етапі.

Технічне забезпечення агропромислового комплексу здійснюється сукупністю вітчизняних підприємств, що включає машинобудівні заводи, наукові інститути, конструкторсько-технологічні і експериментально-дослідні організації, машино випробні станції, сервісні центри та інші ринкові структури. Нині в Україні, за даними статистичних органів, налічується близько тисячі підприємств, основним видом діяльності яких є виробництво машин і устаткування для ефективного ведення сільського господарства.

### РОЗДІЛ 3

## НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

### 3.1. Обґрунтування потреби ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності аграрних формувань

Технічне забезпечення аграрного виробництва повинно здійснюватися за рахунок підтримання у працездатному стані наявного машинно-тракторного парку з частковим його оновленням, організоване виготовлення необхідних агрегатів і запасних частин для тракторів, зернозбиральних комбайнів, інших технічних засобів, налагоджено ремонт та технічне обслуговування, вдосконалення системи створених комплексів машин та розробки техніки для впровадження нових технологій сільськогосподарського виробництва із застосуванням засобів його автоматизації.

Розвиток галузей агропромислового комплексу за сучасних умов визначається не тільки рівнем його технічного забезпечення, що характеризується кількістю засобів, їх якістю, продуктивністю, відповідністю світовим вимогам до охорони довкілля та безпеки, а й технологічною досконалістю виробництва [13]. Тобто, наскільки сільськогосподарська техніка спроможна вчасно й високоякісно задовольнити біологічні вимоги рослин і тварин. Саме на основі цієї спроможності проектуються різні моделі технологій виробництва сільськогосподарської продукції. Йдеться про повноцінну технологічну забезпеченість аграрного виробництва, яка б відповідала останнім досягненням науково-технічного прогресу.

Зниження інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки спостерігається за всіма джерелами: прибуток, амортизаційні відрахування, бюджетні вкладення, банківські кредити. Сучасний стан аграрного



виробництва перебуває в глибокій технічній та технологічній кризі, що обумовлено тривалою фінансовою неспроможністю сільськогосподарських товаровиробників, спадом інвестиційної діяльності, невідповідністю амортизаційної політики потребам відтворення основних засобів [86].

Перед керівництвом сільськогосподарських підприємств стоїть завдання оцінювання рівня ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності на підприємстві з урахуванням факторів, що впливають на нього, формування та впровадження заходів щодо його покращення. Оцінку рівня ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств за умов кризового розвитку економіки необхідно здійснювати за допомогою об'єктивних показників, порівнюючи та зіставляючи їх із динамікою розвитку підприємства.

Головним фактором сільськогосподарського виробництва, який визначає його масштаби, ефективність та напрями розвитку є матеріально-технічна база галузі, важливу складову якої становлять основні виробничі засоби. Реструктуризація сільськогосподарських підприємств і формування нових господарських структур, зміна відносин власності на засоби виробництва вимагають нових підходів щодо їх формування, використання та відтворення.

Зміна відносин власності на засоби виробництва вимагає нових підходів до вирішення проблем ринку сільськогосподарської техніки, формування інженерно-технічного забезпечення, взаємовідносин між виробниками технічних засобів, постачальниками, сервісними підприємствами, споживачами машин, обладнання і послуг.

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств, особливо в частині основних засобів, фізично, морально і економічно зношена і для її відновлення необхідні великі обсяги капітальних вкладень. Така ситуація пояснюється двостороннім взаємозв'язком рентабельності аграрного сектору економіки і його капіталозабезпеченості. Результати господарської діяльності аграрних підприємств впливають на показники їх

фінансового стану, ліквідність і платоспроможність, що обумовлює загальні тенденції розвитку аграрного сектору та характер відтворювальних процесів у ньому.

Прискорення науково-технічного прогресу в аграрному секторі економіки зумовлює необхідність модернізації матеріально-технічної бази, підвищення рівня механізації та електрифікації виробництва, введення в дію нових та реконструкцію діючих виробничих потужностей під механізовані потокові технології. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств технічними засобами становить в середньому 45-65% від технологічної потреби, більшість яких потребує заміни. Ситуація, що склалася з ресурсно-технічним забезпеченням аграрних формувань потребує модернізації основних засобів, відновлення втраченого технічного потенціалу та його подальший розвиток, впровадження досягнень науково-технічного прогресу відповідно до сучасних вимог конкурентоспроможного виробництва. Це у свою чергу передбачає удосконалення методології обґрунтування потреби основних засобів на виробництво сільськогосподарської продукції [11, с. 4].

Раціонально сформовані основні виробничі засоби, їх оптимальне співвідношення між видами та групами забезпечують необхідну взаємоув'язку обсягів виробництва продукції з ресурсними можливостями сільськогосподарських підприємств із врахуванням спеціалізації, планування інвестицій та їх раціонального спрямування, вирівнювання економічних умов розвитку різних типів аграрних підприємств [18, с. 5].

Визначення науково обґрунтованої потреби в основних засобах передбачає застосування відповідних методів їх обчислення, своєчасного поновлення й коригування. Науково обґрунтована потреба в основних виробничих засобах повинна відповідати таким вимогам [53, с. 5]:

- мати відповідну методичну основу, порядок поетапної розробки та економічного обґрунтування з метою їх використання на різних рівнях управління виробництвом;

- базуватися на достовірній статистичній інформації і матеріалах первинного обліку, проектно-конструкторських і техніко-економічних даних конкретних видів засобів праці щодо їх продуктивності та вартості за одиницю потужності;

- максимально враховувати особливості природно-економічних зон, можливості матеріально-технічного забезпечення, рівень цін, інвестиційну політику, питомі капітальні вкладення на нове будівництво і реконструкцію виробничих об'єктів;

- характеризувати поелементну структуру основних виробничих засобів та їх загальний розмір, який забезпечує сільськогосподарським підприємствам достатній рівень виробництва продукції, її конкурентоспроможність та ефективність.

Потреба в основних виробничих засобах визначається на 1 га посівної площі окремих культур, голову худоби та птиці, а також на 1 т відповідної продукції по загальному їх обсягу і по окремих елементах: будівлі та споруди; машини і обладнання; транспортні засоби; робоча худоба; продуктивна худоба; багаторічні насадження; вимірювальні прилади, інструменти та інші основні засоби [19, с. 5].

Обґрунтування потреби в основних виробничих засобах проведено на прикладі модельного (розрахунком-конструктивного) підприємства. Обґрунтування потреби в основних засобах для рослинництва проведено шляхом вибору раціонального складу будівель і споруд, комплексу технічних засобів з врахуванням виробничої спеціалізації, якості сільськогосподарських угідь та виробництва найважливіших видів продукції на базі інтенсивних технологій. Потреба в основних виробничих засобах розраховується по окремих видах з наступним обчисленням середньозважених величин і одержанням середньої потреби засобів праці на гектар посіву і тонну продукції окремих культур по кожній природно-економічній зоні і Україні в цілому.

Потреба основних засобів на виробництво продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Київської області на 2023 р. представлена в таблиці 3.1. Аналіз даних табл. 3.1 свідчить, що основних засобів на 1 тону продукції зернових без кукурудзи потрібно 2838,5 грн, кукурудзи на зерно – 2625,9, цукрового буряка – 775,5, соняшника – 3664,2, ріпаку – 3623,9, картоплі – 1581,3, овочів – 1014,8 грн. Отже, загалом потреба основних засобів виробництва продукції рослинництва на 2023 р. становить 7840,1 млн грн, у тому числі транспортних засобів – 625,9 млн грн.

Потреба в основних виробничих засобах тваринництва обґрунтовується на голову худоби та птиці і тону продукції при різних рівнях продуктивності тварин. Враховуються перспективні показники розвитку підгалузей, тенденції формування капіталомісткості продукції, потужність та вартість діючих тваринницьких об'єктів, їх вибуття та необхідність додаткового спорудження приміщень для повного забезпечення поголів'я, питомі капітальні вкладення для введення нових потужностей.

Основні виробничі засоби розраховуються на голову худоби та птиці по основних технологічних групах тварин. Шляхом ділення визначеної потреби на вихід продукції від однієї голови у натуральному виразі розраховується вартість основних засобів на тону продукції по окремих галузях. Розподіл основних засобів на основну та суміжну продукцію тваринництва проводиться пропорційно їх участі у виробництві кожного виду продукції. В скотарстві вони розподіляються пропорційно виробництву молока і м'яса великої рогатої худоби, у вівчарстві – на вовну і м'ясо овець у співставних цінах.

Таблиця 3.1

**Потреба основних засобів на виробництво продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств  
Київської області на 2023 рік**

Культура	Урожайність, ц/га	Площа посіву, тис. га	Валове виробництво, тис. ц	Основні засоби на 1 тонну продукції, грн	Основні засоби виробництва всього, млн грн	У тому числі				
						будівлі, споруди, передавальні пристрої	машини та обладнання	транспортні засоби	робоча худоба	вимірювальні прилади, інвентар, інструмент та інші
Зернові без кукурудзи	34,1	449,6	15335,3	2838,5	4353,0	1411,0	2342,6	361,9	2,9	234,5
Кукурудза на зерно	60,2	113,6	6838,8	2625,9	1795,8	551,7	1005,3	137,4	1,0	100,4
Цукровий буряк	303,3	22,3	6777,6	775,5	525,6	304,7	156,1	48,2	0,9	15,6
Соняшник	24,1	25,4	612,0	3664,2	224,3	59,4	142,3	8,1	0,2	14,3
Ріпак	24,0	61,9	1487,8	3623,9	539,2	174,6	290,3	44,8	0,4	29,1
Картопля	245,5	10,0	2454,6	1581,3	388,2	259,7	92,1	24,5	0,4	11,5
Овочі	164,1	0,8	137,8	1014,8	14,0	7,1	5,3	1,0	0,0	0,5

\*Розраховано автором

Потреба основних засобів на виробництво продукції тваринництва сільськогосподарських підприємств Київської області на 2023 р. відображена в таблиці 3.2. Аналіз наведених даних свідчить, що основних засобів на 1 тону продукції молока потрібно 5605,8 грн, молодняку ВРХ – 43480,6, свиней – 113157,1, птиці – 36426,8 грн. Щодо загальної потреби основних засобів продукції тваринництва на 2015 рік, то вона відповідно становить 22596,4 млн грн, у тому числі будівель та споруд – 17317 млн грн, а транспортних засобів – 546 млн грн.

Отже, на нашу думку, основними джерелами нагромадження основного капіталу галузі можуть бути: власні кошти сільськогосподарських підприємств, зокрема амортизаційні відрахування та прибуток; державні дотації на будівництво сучасних тваринницьких комплексів та придбання техніки шляхом компенсації частини їх вартості; довгострокові кредити банків на придбання основних засобів з частковою компенсацією відсотків за кредити з бюджетів; інвестиції з інших галузей національної економіки на формування агропромислових об'єднань; кошти іноземних інвесторів внаслідок створення спільних підприємств.

Для визначення потреби у машинах та обладнанні використовуються системи машин для комплексної механізації виробничих процесів на фермах і комплексах з урахуванням їх зонального розміщення, питомі капітальні вкладення в технічні засоби передбачені типовими проектами для тваринницьких приміщень та споруд (доїльні установки, навантажувачі кормів та гною, кормороздавачі, гноетранспортери тощо). Вартість тракторів визначається на підставі нормативної потреби в них для тваринницьких ферм. Обґрунтування потреби в сільськогосподарській техніці проводиться на підставі рекомендованої системи машин для комплексної механізації виробничих процесів та технологічних карт вирощування і збирання сільськогосподарських культур, розроблених галузевими науково-дослідними інститутами та державними сільськогосподарськими дослідними станціями.

Таблиця 3.2

**Розрахункова потреба основних засобів виробництва продукції тваринництва сільськогосподарських підприємства Київської області на 2023 рік**

Вид продукції	Продуктивність худоби та птиці, ц	Чисельність поголів'я худоби і птиці, тис. гол.	Валове виробництво, тис. ц	Основні засоби на 1 тонну продукції, грн	Основні засоби виробництва всього, млн грн	У тому числі					
						будівлі, споруди, передавальні пристрої	машини та обладнання	транспортні засоби	робоча худоба	продуктивна худоба	вимірвальні прилади, інвентар, інструменти та інші
Молоко	6000,0	112,0	6720,0	5605,8	3767,1	2584,1	443,4	130,9	4,3	472,7	131,6
Молодняк ВРХ	700,0	195,0	498,2	43480,6	2166,3	1757,6	290,8	75,5	1,8	-	40,6
Свині	600,0	400,0	876,0	113157,1	9912,6	7839,8	1119,4	80,5	3,4	536,5	333,0
Птиця	-	-	1723,9	36426,8	6279,6	4809,8	978,8	249,8	11,2	-	230,0
Яйця, млн шт.	-	-	1792	2627,0	470,8	325,6	109,2	9,3	0,2	-	26,3

\*Розраховано автором.

Серед багатьох проблем, які вимагають невідкладного вирішення, важливе значення має здійснення комплексної механізації сільськогосподарського виробництва, обґрунтування потреби в тракторах, автомобілях, комбайнах та інших сільськогосподарських машинах, встановлення найефективніших співвідношень між окремими типами і марками машин.

Необхідність встановлення оптимальних пропорцій між різними групами машин впливає з вимог найпродуктивнішого їх використання, своєчасного проведення всього комплексу робіт по вирощуванню сільськогосподарських культур і збиранню врожаю, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Виконання кожного технологічного процесу передбачає його безперервність, яка забезпечується раціональним співвідношенням між кількістю та продуктивністю сільськогосподарських машин, транспортних і навантажувально-розвантажувальних засобів. Значний вплив на кінцеві результати сільськогосподарського виробництва має оптимальна структура машинно-тракторного парку і транспортних засобів. Так, щоб забезпечити нерозривність збирального і транспортного процесів, для перевезення продукції потрібно у декілька разів більше транспорту, ніж збиральних машин. Для ритмічної роботи 3-4 зернозбиральних комбайнів при відстані перевезень 10 км і урожайності 36 ц/га необхідно автомобілів у 2-3 рази більше. Обслуговування одного силосозбирального комбайна КСК-100 при перевезенні на відстань 10 км і урожайності зеленої маси 300 ц/га потребує понад 10 автомобілів [42].

Недовикористання одних машин часто зумовлене відсутністю інших. Трактори можуть неповністю використовуватися на транспортних роботах через незабезпеченість їх причепами необхідної вантажопідйомності. Робота збиральної техніки часто порушується через відсутність транспортних засобів, які неефективно використовуються через затримку при навантаженні



і розвантаженні. Це можливо в результаті неправильного співвідношення окремих типів і марок машин у галузях агропромислового комплексу.

Для вирішення цієї проблеми в цілому по аграрному підприємству важливо, перш за все, визначити економічно обґрунтовані пропорції між колісними і гусеничними тракторами, між тракторами різних класів тяги, між енергетичними засобами і робочими машинами як у кількісному співвідношенні, так із точки зору раціонального комплектування агрегатів, забезпечення найповнішого використання потужності двигунів і впровадження передової технології на основних стадіях процесу виробництва сільськогосподарської продукції (підготовка ґрунту, посів, догляд за посівами, збирання врожаю). Структура парку тракторів та інших машин повинна відповідати також конкретним природно-економічним умовами господарства та його спеціалізації.

Транспортні засоби, які використовуються у підприємствах мають бути найефективнішими за даних умов сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим, кожному господарству необхідно визначити найраціональніші співвідношення між бортовими і самоскидними автомобілями, між рухомим складом бортових і самоскидних автомобілів за їх вантажопідйомністю, між автомобілями загального призначення, сідельними тягачами і спеціалізованим транспортом (автоцистерни для перевезення молока, нафтопродуктів, інших вантажів, автофургони тощо).

Безумовно, що потреба в техніці для кожного аграрного підприємства визначається індивідуально. Оцінювання його забезпеченості тракторами, автомобілями та іншою сільськогосподарською технікою здійснюється не зіставленням їх наявності їх на гектар земельних угідь, ріллі, площ посіву відповідних сільськогосподарських культур, а відношенням фактичної наявності до технологічної потреби. Основними вимогами до потреби підприємства в техніці є такі:

- кількість машин кожного типу повинна відповідати тому обсягу робіт, який необхідно виконати у встановлені агрозоотехнічні строки;

- до складу технічних засобів повинна входити лише та техніка, яка забезпечуватиме високу якість виконання робіт відповідно до агротехнічних і зоотехнічних вимог;

- склад техніки слід підбирати так, щоб витрати на виробництво всієї запланованої сільськогосподарської продукції були найменшими;

- купувати (при необхідності) такі типи тракторів, автомашин та іншої техніки, які сприяли б найкращому використанню наявної техніки, а додаткові капітальні витрати на придбання цих машин були мінімальні;

- у складі технічних засобів повинно бути якнайменше машин різних марок одного призначення.

Технічне переоснащення аграрного виробництва в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення на основі інновацій сприятиме підвищенню його ефективності, залученню до творчої сільськогосподарської праці людей на селі, зменшенню безробіття, підвищенню добробуту селян, відтворенню генофонду нації.

### **3.2. Стратегія ресурсно-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств**

В умовах сьогодення не менш важливим є питання технічного оснащення сільськогосподарських підприємств, покращення рівня використання техніки та обладнання, його оновлення. Більшість середніх за розмірами та дрібних товаровиробників потребують оновлення машинно-тракторного парку, більшість великих сільськогосподарських – переоснащення. Все це потребує значних капіталовкладень або вирішення питання щодо кооперування своїх коштів для сумісного володіння та використання технічних засобів на міжгосподарській основі.

Можливість оновлення машинно-тракторного парку має безпосередній вплив фінансового стану суб'єкта господарювання, при недостатності оборотних засобів не існує можливості забезпечити виробничий процес

своєчасними та якісними технологічними операціями, що має негативний вплив на результати діяльності та подальший розвиток. Процес розширення внутрішнього і зовнішнього ринків продукції сільського господарства здійснюється через технічне й технологічне оновлення техносфери сільськогосподарських підприємств, адаптування всього ланцюга інноваційного процесу відповідно до ринкових відносин.

Технічне переоснащення аграрного сектору не відповідає сучасним вимогам сільськогосподарського виробництва, зокрема дотриманню оптимальних термінів і високої якості виконання технологічних операцій; нормам застосування технологічних матеріалів, зниження технологічного навантаження на довкілля тощо.

Розв'язання проблем технічного оновлення аграрного сектору нині потребує перегляду підходів щодо формування повноцінного ринку техніки й технічних послуг, насамперед за участю машинобудівних заводів і машинно-технологічних об'єднань, спроможних забезпечити не тільки розширення обсягів продажу техніки, а й обслуговування її протягом усього періоду експлуатації, навчання інженерно-технічних і механізаторських кадрів для ефективного її використання. Ефективне ведення сільськогосподарського виробництва не можливе без збалансованого комплексного взаємозв'язку галузей рослинництва, тваринництва, переробки та біоенергетики.

Слід зауважити наступне, що необхідна державна підтримка для збереження і відновлення існуючого техсервісного потенціалу. Потрібно законодавче зобов'язати заводи-виробники забезпечити технічний сервіс своїм виробам протягом всього періоду їх експлуатації, як це прийнято у розвинутих країнах.

Потребує суттєвого удосконалення організація інвестиційної діяльності в сільському господарстві, подолання диспаритету цін на промислові товари для АПК і сільськогосподарську продукцію. Як свідчать дослідження ННЦ «Інститут аграрної економіки», темпи підвищення цін на технічні засоби протягом тривалого періоду значно перевищували їх підвищення на

сільськогосподарську продукцію. Це призвело до різкого зниження обсягів капітальних вкладень аграрних товаровиробників, практично призупинило оновлення матеріально-ресурсної бази, насамперед активної її частини – тракторів, комбайнів та інших сільськогосподарських машин [8].

Організація ринку сільськогосподарської техніки і послуг передбачає налагодження прямих та опосередкованих зв'язків за участю банків, інших кредитних установ, страхових і лізингових компаній, створення регіональних центрів маркетингу техніки, розробки та прийняття відповідних нормативних актів як для внутрішніх потреб, так і гармонізованих із чинними вимогами Європейського Союзу.

Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування знаходиться в такому ж становищі, як і сільське господарство, воно працює в режимі 3-5 % прибутковості. Високу пропозицію створює на ринку України ТОВ «Амако-Україна», пропонуючи для сільськогосподарських товаровиробників широкий асортимент різноманітних машин та механізмів, сучасної техніки та технологій. Ціновий бар'єр різноманітний, але більшість керівників підприємств обирають імпортний товар, хоча вартість є зависокою, але продуктивність її виправдовує. Значним попитом користуються техніка та механізми Німецького виробництва, зростає попит на техніку імпортовану із Білорусії. Обсяги виробництва вітчизняної техніки поки що не можуть забезпечити сільськогосподарських товаровиробників за вартістю та якістю.

До реформування відносин власності й переходу до ринкової економіки сільське господарство України купувало щорічно 50-53 тис. тракторів, 9-10 тис. зернозбиральних, 2,0-2,1 тис. бурякозбиральних, 3,5-4 тис. кормозбиральних, 1,5-1,6 тис. кукурудзозбиральних комбайнів, десятки тисяч одиниць іншої сільськогосподарської техніки. Потенційна потреба сільськогосподарського виробництва в матеріально-технічних ресурсах становить 5 млрд у.о. на рік, що за нинішнього курсу валют – близько 40 млрд грн. Виробництво і реалізація такої кількості продукції

сільськогосподарського машинобудування позитивно вплинули б на подолання економічної кризи та безробіття [14].

Сьогодні в машинобудуванні для АПК функціонує 126 спеціалізованих підприємств, в яких працює 70 тисяч робітників, що виготовляють сільськогосподарську техніку та обладнання для переробних галузей. Виробництво техніки ведеться на морально застарілому обладнанні, що негативно впливає на технічний рівень і конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської техніки.

Відставання вітчизняної техніки за надійністю є наслідком як морального і фізичного зношення матеріально-технічної бази, так і низької якості конструкційних матеріалів та металопрокату, втрати значної чисельності висококваліфікованих спеціалістів і робітників. Різке зменшення обсягів виробництва й реалізації продукції сільськогосподарського машинобудування призвело до зменшення надходжень до бюджету, пенсійного та інших соціальних фондів і є однією з важливих складових теперішньої економічної кризи.

Необхідно визнати, що вітчизняне сільськогосподарське машинобудування за своїм технічним рівнем суттєво відстало від досягнень науково-технічного прогресу і потребує відповідного системного техніко-технологічного переоснащення та державної підтримки.

З метою подолання кризи в машинобудуванні для аграрного сектору економіки необхідно сприяти переходу галузі на інноваційний розвиток. У сучасних умовах інноваційний шлях розвитку повинен розглядатися як оптимальний засіб реструктуризації виробництва, пріоритетної підтримки інноваційної конкурентоспроможності сільськогосподарської техніки та технології на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Особливу увагу доцільно приділити створенню інформаційного забезпечення, системі маркетингу, що включає аналіз і прогнозування кон'юнктури ринку техніки й обладнання для агропромислового комплексу. Необхідно відстежувати процеси формування капіталів, розробки і

здійснення інвестиційних проектів, інформацію по ринках техніки, технологій, технічних послуг.

Ефективне ведення сільськогосподарського виробництва неможливе без збалансованого комплексного взаємоузгодженого розвитку галузей рослинництва та тваринництва. Глобалізація світової економіки, інтеграція України до Світової організації торгівлі потребують техніко-технологічного переоснащення вітчизняного аграрного виробництва, переведення його на якісно новий рівень функціонування.

Проведене реформування колективних та державних сільськогосподарських підприємств у господарські структури ринкового спрямування призвело до значних соціально-економічних змін. Внаслідок непослідовних дій у процесі реформування аграрного сектору України, нехтування науково обґрунтованими основами господарювання, сільськогосподарське виробництво втратило виробничий потенціал, знизилась рентабельність виробництва та платоспроможна здатність сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази. Внаслідок цього вона морально застаріла і не відповідає вимогам сьогодення.

Вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу за своїм технічним рівнем суттєво відстало від досягнень світового науково-технічного прогресу в машинобудуванні і без залучення в галузь нових технологій та обладнання провідних зарубіжних фірм неспроможне освоїти виробництво техніки для сучасних технологій. Основні технічні засоби, що вибували з експлуатації, у 10-20 разів перевищували кількість придбаних нових. Кількість тракторів в сільськогосподарських підприємствах зменшилась більше, ніж на 220 тис. од., зернозбиральних комбайнів – 46, кормозбиральних комбайнів – 30, іншої сільськогосподарської техніки – на десятки тисяч одиниць. Навантаження на один облікований трактор перевищило 100 га ріллі, на комбайн – 250 га ранніх зернових, а в окремих регіонах перевищило 300 га, через, що щорічні втрати зерна

досягають 5-10 млн тонн і значна його кількість переходить із класу продовольчого в кормове. Близько 80 % наявної в сільськогосподарських підприємствах техніки відпрацювала амортизаційний термін експлуатації і потребує значних витрат на підтримання її в робочому стані. Рівень її технічної готовності в напруженні періоди робіт не перевищує 70-75 %, що призводить до грубих порушень технологічних регламентів вирощування сільськогосподарських культур.

За останні 15-20 років у технологіях вирощування сільськогосподарських культур відбуваються революційні зміни, основна суть яких полягає в біологізації технологій, зменшенні витрат енергетичних ресурсів та праці на виконання технологічних операцій, підвищенні екологічної безпеки. Особливість нових технологій в рослинництві та тваринництві полягає в освоєнні методів управління продуктивним процесом.

Низький рівень техніко-технологічного забезпечення, професійний консерватизм виробників та неефективна економічна модель господарювання не забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції за новітніми технологіями, підриває економічні основи подальшого розвитку не лише галузі, але й усього суспільства, загрожує продовольчій безпеці держави, поглибленням демографічної кризи в сільській місцевості, зростанням безробіття та бідності населення, посиленням трудової міграції.

Низький рівень техніко-технологічного та науково-освітнього забезпечення аграрного сектора економіки зумовлений причинами довготривалого характеру. Основними з яких на сьогоднішній день є:

- відсутність механізму та мотивації щодо впровадження новітніх технологій і техніки;
- невідповідність методів управління виробництвом в сільськогосподарських підприємствах вимогам ринкової економіки;
- відсутність у необхідному обсязі фінансових ресурсів для коротко-, середньо- та довгострокового кредитування в аграрному секторі;

- фінансове знекровлення сільськогосподарських товаровиробників через монополізацію продовольчого ринку посередниками та різке зростання диспаритету цін;

- недосконалість регуляторної, цінової, кредитної, бюджетної та податкової політики в агропромисловому комплексі, особливо щодо розподілу отриманих прибутків та розвитку матеріально-технічної бази;

- низький рівень матеріально-технічного забезпечення аграрної освіти та науки, руйнація її баз для практичного навчання;

- недостатній рівень інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на підвищення кваліфікаційного рівня керівників і спеціалістів аграрного сектора;

- низький рівень фінансування досліджень з розвитку технологій виробництва сільськогосподарської продукції та створення техніки для їх реалізації.

Як підтверджує практика ведення господарської діяльності, для вирішення цих проблем, потрібно розробити Стратегію ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

Головною ціллю стратегічного управління на сільськогосподарському підприємстві є забезпечення раціонального розподілу ресурсів та їх ефективного використання. Ресурсно-технічне забезпечення стратегічної діяльності сільськогосподарських підприємств має здійснюватись на основі таких завдань: визначення перспективних потреб підприємства в ресурсах всіх необхідних видів; розрахунок допустимих ресурсних обмежень і формування прогресивних норм витрат ресурсів різних типів; визначення «зон стратегічних ресурсів», можливостей їхнього використання шляхом балансування обсягів і складу, термінів постачання з динамікою використання; розробка заходів щодо раціонального транспортування, зберігання та використання; використання підходів з позиції логістики щодо системи реалізації ресурсних стратегій.



Основою Стратегії ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств має бути встановлення правових та організаційно-економічних засад її формування і функціонування з огляду на вимоги ринкової економіки, створення сприятливих економічних умов для виробництва, використання і обслуговування машин, обладнання й устаткування для сільськогосподарських підприємств, визначення шляхів державної підтримки поновлення платоспроможності споживачів технічних засобів і відтворення та розвитку їх матеріально-технічної бази.

Головною метою Стратегії має бути підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок впровадження комплексної механізації і автоматизації технологічних процесів на базі вітчизняного машинобудування, відтворення, технічний і технологічний сервіс та інноваційний розвиток матеріально-технічної бази підприємств.

Основним принципом Стратегії ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є системний підхід до створення технічних засобів, організації їх виробництва, використання, ремонту та технічного обслуговування, розробки й освоєння нових технологій. В основі функціонування Стратегії має бути державна технічна політика, тобто цілеспрямована діяльність держави, що виражає цілі, напрями, форми, важелі та засоби втручання органів державної влади в процес створення, випробування, використання та обслуговування технічних засобів для агропромислового комплексу.

Стратегія має здійснюватися шляхом удосконалення державної аграрної, фінансової, кредитної та податкової політики, організаційно-економічних механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектора, освіти та науки.

Виходячи з цього, основними завданнями Стратегії є:

- забезпечення потреб сільськогосподарського виробництва вітчизняними технічними засобами;
- реалізація державної технічної політики в агропромисловому комплексі;
- розвиток та формування ринку технічних засобів для агропромислового комплексу, розширення мережі сервісно агротехнічних підприємств;
- сприяння освоєнню результатів наукових, дослідно-конструкторських та технологічних розробок для інноваційного розвитку агропромислового комплексу;
- розробка та реалізація програм розвитку інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу.

Низький рівень ресурсно-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлений причинами довготривалого характеру, непослідовністю, інколи суперечливістю дій у процесі реформування відносин власності в аграрному секторі. Тому для виконання Стратегії необхідно розробити наступні заходи за такими напрямками:

- підвищити ефективність та конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва через підтримку переведення його на інноваційну модель розвитку шляхом техніко-технологічного переоснащення;
- здійснити фінансове забезпечення державних програм створення нової техніки для сучасних технологій в аграрному секторі;
- зміцнити державне управління системою ресурсно-технічного забезпечення агропромислового комплексу шляхом створення спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з відповідними структурами на регіональних рівнях;
- суттєво посилити державну підтримку техніко-технологічного переоснащення аграрних підприємств і виробництв вітчизняної сільськогосподарської техніки;

- сформувати систему державного цільового кредитування технічного переоснащення;
- вдосконалити амортизаційну політику в напрямі, що забезпечує просте відтворення технічного потенціалу сільськогосподарського виробництва;
- створити єдиний інформаційний простір системи ресурсно-технічного забезпечення з власними суб'єктами і засобами інформатизації;
- підвищити кваліфікаційний рівень конструкторів і технологів машинобудування для АПК;
- впровадити заходи, спрямовані на поширення знань і підвищення кваліфікаційного рівня керівників та спеціалістів сільського господарства через професійне навчання й інформаційне забезпечення, включаючи розповсюдження наукових знань і надання дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам;
- організувати навчально-науково-інформаційні центри аграрної техніки й технологій для підвищення рівня практичної підготовки студентів і підвищення кваліфікації фахівців аграрної сфери;
- спрямувати зусилля наукових структур на розробку високих і наукоємних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, що знижували б питомі енерговитрати у 2-6 разів.

Ресурсно-технічне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств вимагає правового, фінансово-економічного, організаційного, кадрового, наукового та інформаційного механізму.

Організаційно-правовий механізм ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюється чинними законами і законодавчими актами України та тими, що плануються для прийняття, встановлює правові засади формування і функціонування системи ресурсно-технічного забезпечення, регулює суспільні відносини в сфері технічного й технологічного обслуговування агропромислового

комплексу, створює сприятливі економічні умови для розробки, випробування, виробництва, використання і обслуговування технічних засобів для галузей сільськогосподарського виробництва, визначає шляхи державної підтримки відтворення і розвитку їх матеріально-технічної бази. Основними напрямками вдосконалення організаційно-правового механізму ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств мають стати:

- удосконалення чинного законодавства України, внесення змін і доповнень, необхідних для приведення його у відповідність до основних положень та принципів Стратегії ефективного ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств;

- законодавчо передбачити встановлення мінімального терміну лізингової угоди, який, на нашу думку, має бути для складної сільськогосподарської техніки не менш трьох років;

- розробити і законодавчо закріпити механізм страхування лізингових операцій;

- цінова політика в системі ресурсно-технічного забезпечення агропромислового комплексу повинна здійснюватися відповідно до законів України.

Фінансово-економічний механізм ресурсно-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств визначається рівнем економічних можливостей держави, стабільністю функціонування всіх секторів економіки, наявністю сприятливих економічних умов стимулювання конструювання техніки, технічного переоснащення підприємств вітчизняного сільськогосподарського машинобудування й розвитку інфраструктури ринку технічних засобів шляхом введення пільгового оподаткування та кредитування; здійснюється через нарощування та раціональне використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію стратегічних пріоритетів ресурсно-технічного забезпечення.

Основними напрямками вдосконалення фінансово-економічного механізму щодо вирішення проблеми технічного переоснащення сільськогосподарських підприємств є:

- модернізація виробництва та розвиток наукомістких галузей, своєчасна зміна зношених основних засобів, застарілих та шкідливих технологій;

- збільшення купівельної спроможності споживачів технічних засобів сільськогосподарського призначення шляхом компенсації частини вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва;

- забезпечення коротко- і довгостроковими кредитними ресурсами сільськогосподарських товаровиробників за програмою часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами комерційних банків, наданих для закупівлі сільськогосподарської техніки, здійснення лізингових платежів, придбання запасних частин;

- надання фінансово-кредитної підтримки підприємствам вітчизняного машинобудування, фінансування придбання техніки за механізмом фінансового лізингу;

- залучення довгострокових банківських кредитів з компенсацією за рахунок коштів Державного бюджету частини вартості кредитної ставки;

- стимулювання придбання сільськогосподарськими підприємствами нової вітчизняної техніки шляхом компенсації за рахунок коштів Державного бюджету до 50% вартості придбаної техніки;

- створення в сільських регіонах агросервісних підприємств з обслуговування сільськогосподарського виробництва на основі операцій з фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки;

- забезпечення сільськогосподарських підприємств на їх замовлення технічними засобами на умовах прямих договорів товарного кредиту з передбаченням за рахунок коштів Державного бюджету компенсації кредитної ставки товарного кредиту виробникам вітчизняної техніки та часткової компенсації вартості техніки, з метою розвитку вітчизняного

сільськогосподарського машинобудування та розширення ринку сільськогосподарської техніки.

Кадровий механізм ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств реалізується через формування висококваліфікованого кадрового складу органів державної, місцевої влади, підвищення кваліфікації інженерно-технічних працівників щодо новітніх методів, засобів, інструментів управління розвитком ресурсно-технічного потенціалу.

Науковий та інформаційний механізм ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає:

- визначення пріоритетів технічної політики та програм розвитку системи ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;

- проведення фундаментальних науково-прикладних розробок нових типів технічних засобів для агропромислового комплексу;

- створення інформаційно-консультативних та дорадчих служб з базами даних про технічні засоби для підприємств, запасні частини до них, їх виробників, технологічну приналежність, технічну, екологічну, економічну та інші характеристики;

- рекламу нових технологій, технічних засобів для сільськогосподарських підприємств, ефективних форм технологічного та технічного сервісу, організації ярмарків та виставок, використання засобів масової інформації;

- випуск каталогів нових технічних засобів для підприємств, рекомендацій з їх використання, впровадження інноваційних технологій виробництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції.

У схематичному вигляді Стратегія ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств наведена на рис. 3.1.



Рис. 3.1. Стратегія ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

Реалізація Стратегії ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств сприятиме:

- нарощуванню обсягів виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, зростанню експортного потенціалу держави;
- підвищенню ролі досягнень науково-технічного прогресу в зміцненні економіки аграрних підприємств і соціально-економічного розвитку села;
- ефективному використанню природних ресурсів та зменшенню негативного впливу сільськогосподарського виробництва на довкілля;
- зменшенню затрат матеріально-технічних ресурсів і енергії на виробництво сільськогосподарської продукції та залежності країни від імпорту;
- збереженню родючості ґрунтів, раціональному їх використанню, недопущенню деградації;
- виробництву техніки для новітніх технологій на території України із залученням іноземних інвестицій в галузь та реалізації виробленої техніки і технологічних матеріалів на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпеченню високого рівня професійної підготовки спеціалістів та працівників АПК, раціональному використанню бази знань в підвищенні ефективності агропромислового виробництва.

Реалізація заходів Стратегії має здійснюватися за рахунок коштів суб'єктів господарювання, державного та місцевих бюджетів, залучення іноземних інвестицій та інших незаборонених законодавством джерел.

Джерела фінансування Стратегії: Державний бюджет, місцеві бюджети, кошти підприємств, Фонд відтворення матеріально-технічної бази агропромислового сектора (необхідно прийняти Закон України), інші джерела, не заборонені Законами України.

Реалізація Стратегії дозволить створити умови для переходу сільськогосподарського виробництва на інноваційний шлях розвитку, забезпечить нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної



сільськогосподарської продукції, зростання експортного потенціалу і зміцнення економіки країни, збільшення надходжень до державного бюджету, прискорить подолання наслідків економічної кризи в Україні.

Подальший розвиток аграрного сектора повинен відбуватися за такими сценаріями:

Перший – той, що історично склався, з окремою фрагментарною підтримкою аграрного сектору, освіти, науки, сільськогосподарського машинобудування та села без виваженої суспільно-економічної та маркетингової стратегії. За такого варіанту в аграрному секторі постійно виникатимуть проблеми, пов'язані з матеріально-технічним та кадровим забезпеченням, залежністю урожаю від кліматичних умов, що супроводжуватиметься значними його втратами.

Другий – посилення тенденцій на комерціалізацію сільськогосподарського виробництва, які будуть супроводжуватись формуванням великих господарських структур з їх низькою соціальною та екологічною відповідальністю, орієнтацією на зарубіжні технології та техніку. За такого варіанту Україна втратить свій виробничий і науково-технічний потенціал, а галузь попаде в повну залежність від зарубіжних виробників техніки її монополізованих ринків та інших викликів сучасної економіки, зросте безробіття, посиляться трудова міграція сільських жителів і деградація соціально-побутового базису села.

Третій – визначення чіткої стратегії розвитку аграрного сектора на основі впровадження сучасних енергозберігаючих технологій, якими є технології вирощування сільськогосподарських культур з мінімальним і диференційованим обробітком ґрунту в системі сівозміни та технологія прямої сівби, технічне забезпечення реалізації цих технологій вітчизняною технікою нового покоління, забезпечення суспільно-економічного розвитку сільських територій на основі виважених кроків спрямованих на підтримання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і розвитку галузі машинобудування для АПК.

Це сприятиме зміцненню індустріальної основи АПК, розвитку виробничого і науково-технічного потенціалу країни, зміцненню матеріального становища і умов життя працівників галузі, збереженню продовольчої безпеки держави, її незалежності від зарубіжних фірм.

Для впровадження рекомендується третій варіант, який в найбільшій мірі відповідає інтересам держави, аграрного сектору, сільського населення та всього суспільства.

## ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливого науково-прикладного завдання щодо ресурсно-технічного забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Результати проведеного дослідження дають підстави зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Розкрито сутність поняття «ресурсно-технічне забезпечення» як економічного процесу забезпечення галузі всіма видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для ефективної виробничої господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Він передбачає забезпечення агровиробників земельними, трудовими та матеріально-технічними ресурсами та сукупність збалансованих факторів для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств незалежно від форми власності.

2. Доведено, що на стан ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств впливає ряд чинників, зокрема: організаційно-управлінські, фінансово-інвестиційні, цінові, соціально-економічні та природні. За допомогою них відбувається встановлення раціонального рівня забезпеченості технічно досконалыми матеріальними ресурсами – основним і оборотним капіталом, досягнення їх взаємної збалансованості (раціонального співвідношення між окремими складовими сукупного капіталу), що разом забезпечує комплексну механізацію й автоматизацію виробництва та зниження витрат.

3. За результатами проведеного дослідження, варто відмітити, що за аналізований період тракторів всіх марок збільшилося на 1,5 %, а тракторів усіх марок (без тракторів на яких, змонтовані машини) – на 10,5 %. Проте слід відзначити, що зернозбиральних комбайнів у 2019 р. зменшилося на 26,1 %, кукурудзозбиральних комбайнів – на 66,7 %, кормозбиральних та картоплезбиральних комбайнів – на 45,5 %, картоплесаджалок – на 33,3 %, бурякозбиральних машин – на 20,8 %, жаток валкових – на 34,1 %, сівалок

всіх видів – на 11,5 %, сінокосарок тракторних – на 12,5 %, доїльних установок та агрегатів – на 48 % порівняно із статистичними даними 2015 р. Варто відзначити, що велика кількість сільськогосподарської техніки у підприємствах перебуває у несправному стані.

4. У досліджуваному регіоні наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах у 2019 р. становила 359,3 млн грн, що на 72,7 млн грн менше порівняно з 2015 р. В аграрному виробництві парк діючих тракторів і комбайнів містить більше двох третин спрацьованих і технічно застарілих одиниць. Саме цим передовсім обумовлюється невідкладне завдання прискорення відтворення основних засобів й підвищення ефективності їх використання.

5. Кореляційно-регресійна модель залежності виробництва валової продукції на 100 га с.-г. угідь від перелічених факторів показує, що збільшення витрат на мінеральні добрива, нафтопродукти, електроенергію, амортизацію основних засобів на 1 тис. грн на 100 га с.-г угідь призводить до збільшення результативної ознаки (виробництво валової продукції) відповідно на 1,545; 4,076; 7,626 і 7,101 грн на 100 га с.-г. угідь відносно середніх значень по вибірці.

6. Обґрунтовано методичні підходи щодо визначення потреби в основних виробничих засобах сільськогосподарських підприємств регіону, яка дає змогу оптимізувати обсяги виробництва продукції з ресурсними можливостями сільськогосподарських підприємств з урахуванням спеціалізації, планування інвестицій та їх раціонального спрямування, вирівнювання економічних умов розвитку різних типів аграрних підприємств.

7. Розроблено стратегію ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, яка спрямована на підвищення ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва через підтримку переведення його на інноваційну модель розвитку шляхом техніко-технологічного переоснащення

та фінансового забезпечення державних програм створення нової техніки для сучасних технологій в аграрному секторі.

8. Удосконалено методичні підходи щодо кластерного аналізу рівня ресурсно-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області шляхом застосування системи відповідних виробничо-економічних показників (площа с.-г. угідь, витрати на 1 га с.-г. угідь, основні засоби на 1 га с.-г. угідь, тракторів на 100 га ріллі, комбайнів на 100 га посіву зернових, виробництво валової продукції на 100 га с.-г. угідь, продуктивність праці, виробництво валової продукції на 1 грн основного капіталу, прибуток на 1 га с.-г. угідь, рівень рентабельності). Це в кінцевому підсумку сприятиме поліпшенню матеріально-технічного забезпечення для відтворення основних засобів виробництва та стимулюватиме прийняття управлінських рішень щодо ефективного ведення господарської діяльності.

9. Запропоновано формування техніко-технологічного кластера з розгалуженою мережею підприємств з виробництва, реалізації і сервісу технічних засобів для здійснення системи заходів щодо поліпшення рівня ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності та зростання прибутковості сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону. Створення такого кластера забезпечить взаємну координацію діяльності його учасників, що сприятиме дохідності та платоспроможності споживачів техніки через часткове відшкодування сільським товаровиробникам вартості придбаної техніки, насамперед тракторів і комбайнів, компенсацію їм відсотків за кредити комерційних банків, використаних на придбання техніки, розширення фінансового лізингу сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва; забезпеченню високої конкурентоспроможності вітчизняної техніки шляхом поглиблення інтеграції виробництва, продажу та технічного обслуговування через створення крупних корпорацій.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агєєва І.В. Сучасний стан матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2019. №4(16). С. 21-26.
2. Амбросов В.Я., Онєгіна В.М. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України в СОТ. *Економіка АПК*. 2009. №2. С. 15.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. К.: КНТУ, 2005. 292 с.
5. Білоусько Я. Форми і методи регулювання цін на сільськогосподарську техніку. *Економіка України*. 2017. №1. С.67-73.
6. Білоусько Я.К., Товстопят В.Л. Державна підтримка техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2018. 56 с.
7. Білоусько Я.К., Товстопят В.Л. Досвід формування та використання машинно-тракторного парку розвинутих країн. *Економіка АПК*. 2013. № 5. С. 127-133.
8. Білоусько Я.К., Денисенко П.А., Головка А.М. Перспективи розвитку технічного забезпечення аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2014. № 1. С. 22-26.
9. Білоусько Я.К., Питулько В.О. Про бюджетну підтримку технічного переоснащення сільського господарства. *АгроІнКом*. 2016. № 3-4. С. 2-4.

10. Білоусько Я.К., Бурилко А.В., Денисенко П.А. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 132 с.
11. Білоусько Я.К., Герун М.І., Денисенко П.А. Формування ринкової системи матеріально-технічного забезпечення АПК України. монографія. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2015. 85с.
12. Блоха А.В. Дискримінантний аналіз оцінки окупності витрат на матеріально-технічні ресурси. *Економіка АПК*. 2017. №3. С. 63-67.
13. Божок О. Проблеми економічної підтримки підприємств сільськогосподарського машинобудування у ринкових умовах та шляхи її вирішення. *Техніка АПК*. 1998. № 4. С. 32-33.
14. Бузовський Є.А. Аспекти інноваційного розвитку аграрного підприємства: навч.-метод. посіб. для післядипломної аграрної освіти. К.: ННІ ПО НАУ, 2012. 80 с.
15. Бурковський І.Д. Поліпшення технічного обслуговування аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 19-22.
16. Валентинов В. Л. Вертикальна координація як фактор забезпечення еквівалентності міжгалузевих відносин в АПК. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 15-19.
17. Вантух В.П. Методика дослідження ресурсного потенціалу в АПК. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 54-58.
18. Васильок Л.І., Герун М.І., Зотько Н.Ю. Основні засоби сільськогосподарського призначення: потреба та забезпеченість: монографія. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. 77 с.
19. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій: монографія. Миколаїв: «Видавництво Ірини Гудим», 2009. 248 с.
20. Газуда Л.М. Ресурсний потенціал аграрних підприємств в умовах трансформації відносин власності. Ужгород, 2004. С. 9-20.

21. Гайдуцький П.І., Лобас М.Г. Відродження МТС (організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах); монографія. *АгроІнКом*. 1997. 508 с.
22. Галанець В.Г., Хом'як М.С. Територіальні особливості розвитку регіонального АПК: монографія. Львів: Українські технології, 2004. С. 36-40.
23. Галушко В.П., Діброва А.Д., Діброва Л.В. Методичні та практичні аспекти оцінки рівня державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 3. С. 3-11.
24. Грицишин М. Тенденції світового ринку сільськогосподарської техніки. *Пропозиція*. 2013. № 1. С. 94-99.
25. Грищенко І.М. Дослідження становлення лізингового посередництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №8. С. 61-66.
26. Добіжа Н.В. Відтворення матеріально-технічної бази основа зростання сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2008. № 4. С. 78-82.
27. Домаскіна М.А. Організація пунктів прокату техніки для фермерських господарств. Розвиток аграрного виробництва в умовах світової фінансово-економічної кризи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (у заочній формі). К.: ННЦ ІАЕ, 2019. С. 198-202.
28. Економіка і організація аграрного сервісу. / За ред. П.О. Мосіюка. К.: ІАЕ УААН, 2009. 345 с.
29. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання-Прес, 2006. С. 123.
30. Економічні аспекти державної технічної політики в агропромисловому комплексі / Я.К. Білоусько, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят та ін. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 134 с.



31. Єрмаков О.Ю. Ресурсний потенціал сільських територій та особливості його відтворення і використання в аграрній сфері. *Науковий вісник НУБіП України*. 2012. Вип. 163. Ч. 3. С. 133-141.

32. Єрохін С.А. Управління інноваційною діяльністю в економіці України: монографія. К.: Національна академія управління, 2008. 116 с.

33. Задорожна О. В. Виробнича структура основних фондів та засоби її оновлення. *Стратегія економічного розвитку України* : наук. зб. К. : КНЕУ, 2001. Вип. 5. С. 140-148.

34. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України. Закон України. № 229-V, від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16>.

35. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу. Закон України. № 3023-III, від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>

36. Про ціни і ціноутворення. Закон України. № 5007-VI, від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

37. Золотогоров В.Г. Экономика: Энциклопедический словарь. Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2003. 720 с.

38. Іванишин В.В. Роль лізингу в забезпеченні сільськогосподарських підприємств засобами механізації: монографія. К.: ІАЕ УААН, 2013. 294 с.

39. Іванишин В.В. Стратегічні напрямки розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні. *Економіка АПК*. – 2015. №1. С. 3-8.

40. Іванов М. Розвиток та вдосконалення ринку лізингових відносин в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2014. №3. С. 259-262.

41. Іщенко Г. Від вітчизняної техніки – до європейської технології. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 227. С. 10-14.
42. Калінчик М.Б. Оптимізація складу машинно-тракторного парку за різних розмірів підприємств і полів у сівозмінах. *АгроІнКом*. 2013. №7-8. С. 47-52.
43. Кареба М.І. Перспективи розвитку лізингу в АПК. Розвиток аграрного виробництва в умовах світової фінансово-економічної кризи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (у заочній формі). К.: ННЦ ІАЕ, 2019. С. 347-351.
44. Карлоф Б., Седерберг С. Вызов лидеров: пер. со швед. М.: Дело, 1996. 352с.
45. Кашуба Ю. П. Техніко-технологічна оснащеність сільськогосподарських підприємств. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 216 с.
46. Кваша С.М. Наукові підходи до регулювання аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С.42-45.
47. Конкин Ю. А. Технический сервис в АПК: проблемы и пути решения. *Тракторы и сельскохозяйственные машины*. 1999. № 4. С. 3-6.
48. Концепція Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2022 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 1650-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015>
49. Концерн «Уккрагротехсервіс» – споживачам АПК ресурси та послуги. К.: Український державний концерн по матеріально-технічному і сервісному забезпеченню агропромислового комплексу «Уккрагротехсервіс», 1994. 10 с.
50. Кормаков Л. Ф., Стопалов С. Г. Рынок подержанной техники в представлении потенциальных участников. *Економіка*

*сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий*. 2013. № 2. С. 45-49.

51. Корнієнко Г.С. Організаційно-правові аспекти формування системи матеріально-технічного забезпечення АПК. *Право України*. 2013. № 4. С. 45-49.

52. Кравчук В.І. Технічна політика АПК в контексті вступу України до СО. *Техніка для АПК*. 2012. № 5. С. 11.

53. Лайко П.А., Бузовський Є.А., Скрипниченко В.А. Інноваційно-технічне переоснащення сільськогосподарського виробництва. *Агроінком*. 2013. № 5-8. С. 9-12.

54. Лузан Ю. Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села. *Економіка АПК*. 219. №7. С. 3-12.

55. Макаренко П.М., Мельник Л.Ю. Матеріально-технічна база сільськогосподарського виробництва в контексті державної аграрної політики. *Економіка АПК*. 2018. №3. С.19-27.

56. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні: зб. наук. статей; під ред. Я. Жаліло. К. : НІСД, 2012. 134с.

57. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. О.О. Мамалуя. К.: Юрінком Інтернет, 2013. 478 с.

58. Мацибора В.І. Економіка підприємства: навч. посіб. / В.І. Мацибора, В.К. Збарський, Т.В. Мацибора. К.: Каравела, 2019. 312.

59. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Матеріально-технічна база сільськогосподарського виробництва в контексті державної аграрної політики. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 19-27.

60. Мельник С.І. Світові тенденції ефективності ресурсовикористання в агропромисловому комплексі. *Економіка АПК*. 2017. №10. С. 3-11.

61. Мельник С.І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2014. 428 с.
62. Новицький В.Є. Економічні ресурси цивілізованого розвитку: навч. посіб. К.: НАУ, 2004. С. 311.
63. Олійник О.В. Шляхи реформування вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. *Техніка і технології АПК*. 2009. №2 (10). С. 36-37.
64. Онищенко О. Сільськогосподарські підприємства після реорганізації: ресурсозабезпеченість, виробничі затрати, потужність. *Економіка АПК*. 2019. № 12. С. 52-63.
65. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / за ред. проф. С.П. Азізова. К.: ІАЕ, 2001. 834 с.
66. Організація і планування виробництва на сільськогосподарських підприємствах: підручник / за ред. Л.Я. Зрібняка К.: Урожай, 1999. 352 с.
67. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Васильківського району Київської області за 2014-2019 рр. Державна служба статистики України.
68. Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств у сучасних умовах. Суми: Козацький вал, 2014. 102 с.
69. Перебийніс В.І. Федірець О.В., Формування стратегії енергетичного менеджменту машино-тракторного парку. *Агросвіт*. 2017. № 7. С. 12-15.
70. Питулько В.О. Економіка відтворення сільськогосподарської техніки. К.: Урожай, 2013. 62с.
71. Підлісецький Г.М. Економічні проблеми відтворення основного капіталу аграрного сектора. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку: Матеріали Дев'ятих річних

зборів Всеукраїнського конгр. вчених економістів-аграрників, Київ, 26-27 квітня 2017 р. К.: ННЦ ІАЕ, 2017. С. 158-163.

72. Підлісецький Г.М., Товстопят В.Л., Бурилко А.В. Матеріально-технічна база аграрного виробництва: стан та проблеми відтворення. *АгроІнКом*. 2018. № 5-6. С. 34-39.

73. Підлісецький Г.М., Герасим П.М., Герун М.І. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка. К.: Урожай, 2011. С. 48.

74. Поплавська Ж.В., Поплавський В.Г. Фінансовий лізинг у агросфері. *Фінанси України*. 2015. №8. С. 91.

75. Портер М. Конкуренция. М.: Издательский дом «Вильямс». 2013. 496 с.

76. Про порядок використання у 2019 р. коштів, передбачених у державному бюджеті за деякими програмами щодо державної підтримки вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу. Постанова Кабінету Міністрів України № 638 від 4 квітня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2019-%D0%BF>.

77. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України. № 124-IX. від 20.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>.

78. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі / за ред. Я.К. Білоруська. К.: ННЦ ІАЕ. 2017. 216 с.

79. Прокопенко А.П. Методичні підходи фінансово-економічної оцінки лізингових угод. *АгроІнКом*. 2016. № 7-8. С. 75-79.

80. Пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення сільського господарства / П.Т. Саблук, В.Г. Більський, Я.К. Білоусько та ін. К. : ІАЕ УААН, 2003. С. 4.

81. Рижук С. М. Пріоритетні напрями розвитку технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2013. №2. С. 37-41.
82. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / Я. К. Білоусько, А. В. Бурилко, В.Л. Товстопят та ін. К. : ННЦ ІАЕ, 2018. 214 с.
83. Россоха В.В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 109.
84. Саблук Р.П. Фінансовий лізинг в АПК. К.: ІАЕ УААН, 2013. 178 с.
85. Сайко В. Актуальні проблеми землеробства: простих шляхів мінімізації обробітку ґрунту не буває. *Техніка для АПК*. 2018. № 1. С. 8-14.
86. Саченко В. Основні напрями технічної політики на поточному етапі. *Техніка АПК*. 2009. № 10. С. 6.
87. Ситник В.П. Формування і реалізація державної технічної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 19-29.
88. Сілкін В.М. Формування ринку технічних ресурсів агропромислового комплексу Криму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02. Сімф., 2013. 20 с.
89. Стан та перспективи розвитку матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва / Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький, В. П. Яковенко та ін. К.: ІАЕ УААН, 2017. 48 с.
90. Тихоненко О.В. Економічні аспекти використання іноземної зернозбиральної техніки в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 61-65.

91. Трегобчук В. М. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти). К., 2013. 260 с.
92. Тринько Р.І. Методика економічних досліджень. Львів: Українські технології, 2009. С. 43.
93. Тринько Р.І., Біттер О.А. Рівень життя населення і проблеми становлення агропродовольчого ринку. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 10. С. 44.
94. Федорчук О. М. Економічна ефективність використання та відтворення основних засобів в аграрних підприємствах. *Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Херсон : ХДАУ, 2004. Вип. 42. С. 247-253.*
95. Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн: підручник. К.: Либідь, 2013. 416 с.
96. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК / за ред. Г.М. Підлісецького. К. : ІАЕ УААН, 2001. 428 с.
97. Червен І. І., Гончаренко І.В. Поліпшення використання сільськогосподарської техніки. *Економіка АПК*. 2020. №5. С. 34-36.
98. Шебанін В. С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства (організаційно-економічні аспекти). К. : ННЦ «ІАЕ», 2015. 276 с.
99. Шкляр В.Б. Розвиток організаційних форм використання техніки в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2013. №2. С.47-50.